

Ն. ԲՈՒԽԱՐԻՆ

**Չ Ի Ն Ա Կ Ա Ն
Հ Ե Ղ Ա Փ Ո Խ Ո Ւ Թ Յ Ա Ն
Պ Ր Ո Ւ Լ Ե Մ Ն Ե Ր Ը**

9(51)

բ-95

1 9 2 7

«Զ Ա Կ Կ Ն Ի Գ Ս»

ԱԿՑ. „ԶԱԿԿՆԻԳԱ՝՝ ԸՆԿ.

ԹԻՖԼԻՍ—ԿՈՄԻՆՏԵՐՆԻ Փ. № 5
ՅԵՐԵՎԱՆԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆԻԹ, ԱՐՈՎՅԱՆԻ Փ. № 17

ՀՈՒՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

- Армянский вопрос на Лозаннской конференции . 50 к.
Գ. ՂԱՐԱԶՅԱՆ (Արկումեդ). — Հայ հեղափոխական առաջին խմբակը Անդրկովկասում . . 60 կ.
Ա.Ր. ՅԵՐԶՆԿՅԱՆ. — Աշխատավորության դատարանին 65 կ.
Օ. КАЧАЗНУНИ.—Дашнакцутюн больше нечего делать 65 к.
Ա. МЯСНИКЯН.—Армянские политические партии за рубежом 50 к.
Ս. ԿԱՐԻՆՅԱՆ. — Դաշնակցականների մասին . 60 կ.
Ի. Վ. ՍՏԱԼԻՆ. — (Համառոտ կենսագրություն՝ լուսանկարով) 12 կ.
Ս. ԽԱՆՈՅԱՆ. — Բողոքան կնունյան 45 կ.

9(51)
Բ-85

Պրոկտարները ըզոր յերկրներն, միացեք.

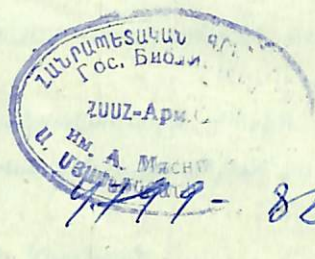
Ն. ԲՈՒԽԱՐԻՆ

**ԶԻՆԱԿԱՆ
ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ
ՊՐՈԲԼԵՄՆԵՐԸ
(ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ)**

«ԶԱԿԿՆԻԳԱ՝՝
ԹԻՖԼԻՍ—1927

17954

„ЗАККНИГА“

Spurred 2,000.

Բովանդակ աշխարհը թևակոխում է հիմա
զարգացման նոր փուլի մեջ՝ մեր ժա-
մանակաշրջանի հիմնական պատմական
ուժերի պայքարի նոր փուլի մեջ: Իմ-
պերիալիստական աշխարհը կանգնած է շու-
կաների չափազանց սուր խնդրի առջև: Իմպե-
րիալիզմի համաշխարհային հիմնական ուժերը՝ վո-
լոշ գաղարի շրջանից հետո՝ վերստին ցուցա-

զբուժում են ծայր աստիճան ինտենսիվ առաջադաս-
 րաց գործունեություն այդ ուղղությամբ:
 Մասնավորապես առաջնակարգ գործության իմ-
 պերիալիստական պետություն՝ Միացյալ Նա-
 հանգները — այժմ վարում են անսխալ թաղանթա-
 րակալ իմպերիալիստական քաղաքականություն,
 նրա դեմ ծառանում է բովանդակ Լաթինական
 Ամերիկան: Նրանք զավթում են Նիկարագուան,
 ապստամբություն են սարքում Մեքսիկայում,
 ամենաակտիվ կերպով մասնակցում են ռազմա-
 կան գործողություններին՝ ուղղված չին ժո-
 ղովրդի դեմ:

Նույն չափով սուր է իմպերիալիստների
 համար հեղափոխական տենդենցները
 դեմ պայքարի խնդիրը: Այժմ կարելի չե-
 ասել, վոր միջազգային կապիտալը վերը ո-
 տին զգուժում է անմիջական համաշխար-
 հային սպառնալիք հեղափոխական շարժ-
 ման կողմից:

1917—1921 թ. թ. շրջանում հեղափոխա-
 կան հորձանքը, վոր անցնում էր Յեվրոպայի
 վրայով, մոցրեց յերկուդ մեծ իմպերիալիստնե-
 րի զլուխների մեջ, և բոլշևիզմի սպառնացող
 վտանգը կանգնում էր բուրժուազիայի առջև,
 վորպես բոլշևիզմի համաշխարհային և ան-
 միջական սպառնացող վտանգ: Դա մինչ
 այն աստիճան ինքնրստենքյան հասկանալի մի
 ճշմարտություն էր, վոր Մարտովր մի ամբողջ
 դիրք է գրել «Համաշխարհային բոլշևիզմի» մա-
 սին: Պահ մի անց, չին հեղափոխություն առա-

ջընթացյություն հետ միասին, բուրժուազիան
 հիմա վերստին անմիջական հեղափոխական
 սպառնալիքի ներքո չե և համաշխարհային մաշ-
 տաբով, վորովհետև չինական հեղափոխությունն
 այնպիսի ահագին ռազմադաշտ է և հասարակա-
 կան-դասակարգային պայքարի ջրապտույտի մեջ
 մարդկանց այնքան ահագին քանակություն է
 նետում, վոր այդ անցքի հետևանքներն իրավ
 վոր անասելի մեծ են: Այստեղից միանգամայն
 հասկանալի չե, թե ինչու հիմա առանձնապես
 սուր կերպով միջազգային բուրժուազիայի առ-
 ջև ցցվել է նայել մեր խորհրդային Միության
 խնդիրը:

Յերբեմն Մարքսն ասել է՝ «Հեղափոխու-
 թյան կուսակցությունը միաբանում է հակա-
 հեղափոխության կուսակցությունը»: Միջազ-
 գային ծավալվող հեղափոխական շարժումը,
 Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետու-
 թյանց ամրացող Միությունը և չինական հեղա-
 փոխության անորինակ լայն թափը, միաբանում
 են հակահեղափոխության ուժերը, և այդ տեն-
 դենքը գտնում է իր արտահայտությունը մեր
 Միության և չինական հեղափոխու-
 թյան դեմ միասնական բլուկ կազմելու
 պարզապես դրսևորված ձգտումի մեջ:

Հասկանալի բան է, վոր այդ անլուր պայ-
 քարը բարդանում է այլևայլ հակամարտություն-
 ներով, վորոնք գոյություն ունեն կապիտալիս-
 տական տերությունց միջև: Իմպերիալիստական
 տերությունց Չինաստան ուղարկած եքսպեդի-

ցիայի մեջ իսկ մենք արդեն տեսնում ենք դանազան շփումներ, կարծիքների զանազան տարբերություններ. մի բան, վոր իմպերիալիստական հնարավոր խոշոր բաղխումների սաղմն է: Այդ կոնֆլիկտները հետագայում կարող են ուժգին թափով ծավալ առնել և իմպերիալիստական հսկաների միջև հսկայական բաղխումներ առաջ բերել: Մակայն ներկայումս իմպերիալիստական պետությունները միահամուռ կերպով են գործում ընդդեմ հեղափոխության շարժման ոջախների: Իմպերիալիստական ճակատը վերստին քակված է բովանդակ արևելյան ռազմամասում, և պետք է դնահատել վողջ ահագին նշանակությունը այն փաստի, վոր այս տարվա ընթացքում, ըստ եյուլթյան, առաջին անգամն է, վոր մենք պրոլետարական դիկտատուրայի յերկրի կողքին ունենք հեղափոխական հակաիմպերիալիստական պետություն, վոր գրավել է Չինաստանի կեսը: Մենք ունենք պետականորեն կազմակերպված չինական հեղափոխությունը՝ իր բանակով, վոր որչեկտիվորեն խոշոր հեղափոխական դեր է կատարում: Պրոլետարիատի դիկտատուրայի պետության կողքին գոյություն ունի հակաիմպերիալիստական պետություն Հեռավոր Արևելքում, վոր հենվում է հզորագույն և հարածուն հեղափոխական ուժերի վրա:

Հեղափոխության ուժերի այդ միաբանությունը միաբանում է հակահեղափոխության ուժերը: Դրա հետևանքով մենք անաղմուկ կամ նվաղ աղմուկով, քան կարելի յեր սպասել, ըստ

եյուլթյան ներս ենք սողացել նոր պատերազմի մեջ, վորովհետև, ներկայումս փաստորեն տեղի ունի պատերազմ հեղափոխական Չինաստանի և իմպերիալիստական պետությունաց ու չինական ռեակցիայի բլոկի միջև: Մենք չպիտի ծածկենք այն փաստը, վոր Հնայած պատերազմի սկզբում տեղի ունեցող սովորական այլևայլ ձևականությունաց բացակայության՝ մենք այնուհանդերձ ըստ եյուլթյան ունենք պատերազմ: Յեով առհասարակ բացարձակապես վոչ վոք չի ապացուցել, թե գալիք պատերազմների ձևական ակցեսսուարները պիտի լինեն 1914 թվականի պարզ կրկնողությունը...

Մարքսիստական նախատեսության ույժը դարձյալ և կրկին ապացուցված է չինական հեղափոխության անցուդարձերով: Անցած դարի կեսերին Մարքսը գրել է.

«Յերբ վոր մեր յեվրոպական ռեակցիոներները, վերջապես, իրենց գալիք փախուստի պահին, Ասիայի միջով կհասնեն չինական պարբային, դարբասին, վոր տանում է դեպի հնադարյան ռեակցիայի (Urreaktion) և խորարմատ պահպանողականության ոջախը, ով գիտե, թերևս նրանք դարբասի վրա տեսնեն գրված République Chinoise, Liberté, Egalité, Fraternité (Չինական Հանրապետություն: Ազատություն: Հավասարություն: Յեղբայրություն):»

Ճիշտ է, այդ նախագուշակությունն արդարացավ լոկ կիսով չափ, քանի վոր Արևմուտքում

բուրժուազիան տակավին տապալված չէ, բայց մյուս կողմից, անկասկած, «յեվրոպական ռեակցիոներները» համաձայն չինական պարսպին, կարող են տեսնել հրա վրա գրած՝ «Չինական հանրապետություն», իսկ ֆրանսական հեղափոխության յերեք լողունների փոխարեն կարող են տեսնել Սուն-Յատ-Սենի յերեք սկզբունքները՝ դեմոկրատիա, նացիոնալիզմ, սոցիալիզմ:

Հետքերական ե մի ուրիշ դիտողություն էս, վոր Մարքսն արել է 1853 թ. իր հոդվածներից մեկում «Նյու-Յորք Դեյլի Տրիբուն» թերթի մեջ: Վերլուծելով անգլիական կապիտալիզմի ներթափանցումը Չինաստան, Մարքսը գրել է.

«Նման պարագաներում... Կարելի չէ հաստատապես գուշակել, վոր չինական հեղափոխությունը արդի արդյունագործական սիստեմի վառողի պահեստի մեջ կայծ ենետելու և առաջացնելու յե պայթում վաղուց հետե պատրաստվող ընդհանուր ճգնաժամի, վոր կանցնի արտասահման և մոտիկ ապագայում առաջ կբերի ցամաքի վրա քաղաքական հեղափոխություններ: Որիպիսալ տեսարան. այն պահին, յերբ Չինաստանը արևմտյան աշխարհին ըմբոստացում է բերում, արևմտյան տերությունները «կարգ» են ստեղծում Շանհայում, Նանկինում և Մեծ Կանալի յեթի վրա՝ անգլիական, ֆրանսական և ամերիկյան ռազմանավերով»:

*) „Unser dem Banner des Marxismus“ B II S 383.

Մարքսի այս նկարագրությունը, ինչպես մենք տեսնում ենք, գրեթե լիովին իրականացել է. անգլիական և ամերիկյան ռազմանավերը իրոք վոր ճնշում են չինական հեղափոխությունը, վոր կայծ է նետում «արդի արդյունագործական սիստեմի վառողի պահեստի մեջ»:

Հայտնի է, թե ինչ նշանակություն եր տալիս է են ինքն զաղութային և կիսագաղութային յերկիրների հեղափոխություններին: Լիովին համապատասխան Լենինի պրոգնոզին, վոր ամբողջովին արդարացավ, մենք պնդում ենք՝ մեր դարաշրջանի հիմնական պատմական ուժերի պայքարը ներկայումս թևակոխել է նոր, մինչև որս իր չափերով չտեսնված ռազմագաշտի նոր փուլի մեջ: Նորերս յեվրոպական բուրժուական թերթերից մեկում գրված եր, թե հիմա ստեղծվում է մի հսկայական հեղափոխական ճակատ Արխանգելսկից մինչև Շանհայ, վորի շարքերում 800 միլիոն ազգաբնակիչություն կա: Յեվ դա բոլորովին ճիշտ է: Պայքարը նոր փուլի մեջ է մտել: Մարդկային մասսայի հսկայական շերտեր հիմա պայքար են մտնում, իսկ դա կնշանակի, թե հետագայում ավելի ևս կսրվի մեծ պայքարը, վորի մեջ մտել է մարդկությունը իմպերիալիստական ժամանակաշրջանում, վոր ի յե ռազմական կոնֆլիկտներով, ավերիչ պատերազմներով, հասարակական - դասակարգային հսկայական ցնցումներով, մեծ հեղափոխություններով:

2. ՉԻՆԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ԲՆՈՒՅԹԸ ՈՒ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Այս նախաբանից հետո, անցնենք չին հեղափոխության կոնկրետ խնդիրներին: Անհրաժեշտ է նախ և առաջ շեշտել չին հեղափոխության առանձնահատուկ գծերը, վորովհետև առանձնապես անհրաժեշտ է և կարևոր յուրաքանչյուր նոր պատմական անցքի մերձենալու պահին խուսափել սքեմատիզմից, շաբլոնից, այն բանի պարզ կրկնությունից, վոր արդեն տեղի յե ունեցել նախապես կամ, ընդհակառակը, կարևոր է գտնել, ընդգծել, վերլուծել, տեսաբանորեն ըմբռնել ուրույն, առանձնահատուկ, սպեցիֆիկ գծերը, վոր ունի տվյալ պատմական դեպքը:

Ձին հեղափոխության առանձնահատուկությունը նախ և առաջ պայմանավորվում է նրանով, վոր դա ազգային - ազատագրական հեղափոխություն է: Նա պիտի լուծի Չինաստանի հավաքման խնդիրը, նա պիտի Ձինաստանը վերածի կենտրոնացած պետության: Նա պիտի Ձինաստանը հանի կիսավատական բաժան-բաժան կացությունից և դուրս բերի նրան հավասարազոր, ոտար իմպերիալիզմի շահատա-

կությունից անկախ, պատմական զարգացման լայն ուղին:

Որչեկտիվ պատմության ընթացքի դրած այս խնդիրները պայմանավորում են այն, վոր չին հեղափոխությունը իրավամբ կոչվի ազգային-ազատագրական հեղափոխություն:

Ձին հեղափոխության յերկրորդ գիծն այն հանգամանքն է, վոր դա վոչ թե հասարակ ազգային-ազատագրական հեղափոխություն է, այլ մի ազգային-ազատագրական հեղափոխություն, վոր տեղի ունի կիսաազդուծային մի յերկրում: Այդ հանգամանքը, ինչպես մենք կտեսնենք հետագայում, շատ խոշոր նշանակություն ունի: Ազգային ազատագրական հեղափոխությունը Ձինաստանում խորապես տարբերվում է ազգային-ազատագրական հեղափոխությունների այն շարքից, վոր, ասենք, Յեվրոպայում լցնում է XIX-րդ դարի կեսերը: Յեվրոպական մի շարք յերկրներում այն պահին նմանապես ծառացած էր հավաքման խնդիրը, ավատական բաժան-բաժանվածության հաղթահարումը, անկախ ազգային-պետական գոյության իրականացումը: Մի շարք բուրժուական հեղափոխություններ, վորոնց մասին է մեր խոսքը, լուծել են հենց այդ խնդիրները: Սակայն չին հեղափոխության խորունկ տարբերությունը այդ ազգային-բուրժուական հեղափոխություններից այն է, վոր չին հեղափոխությունը կատարվում է կիսաազդուծային մի յերկրում, վոր չին հեղափոխությունը հանում է Ձինաստանն ու չինացիներին

գաղութային բնույթ կրող կիսաստրկական հպատակությունից:

Որովհետև գաղութային շահագործումը իր ուրույն գծերն ունի և՛ տնտեսության բնագավառում, և՛ քաղաքական-իրավական ու պետական հարստահարության բնագավառում: Հռչակվոր մակադրությունը, վոր ցուցադրում է իմպերիալիստների վերաբերմունքը դեպի չինացիները, ցուցադրում է իրեն իսկ Չինաստանի վիճակը, այն է՝ «չինացիներին և շներին մոտքը արգելված է» — գեղեցիկ իլլյուստրացիա յե Չինաստանի կիսագաղութային վիճակի: Այդ վիճակին համապատասխան հեղափոխական պայքարի խնդիրը Չինաստանում կազմում է հեղափոխության յերկրորդ ուրույն գիծը՝ համեմատած անցած դարի ազգային-ազատագրական պայքարի հետ յեվրոպական պետությունների մեջ. մի պայքարի, վորի հետևանքով տեղի ունեցան մի շարք ազգային-ազատագրական պատերազմներ:

Չին հեղափոխության յ երրորդ գիծն այն հանգամանքն է, վոր դա հակա իմպերիալիստական հեղափոխություն է: Նա ուղղված է ոտար կապիտալիզմի, իր հասուկ պատմական ձևի կապիտալիզմի տիրապետության դեմ: Նա իր սուր ծայրով ուղղված է իմպերիալիզմի դեմ: Չին հեղափոխության զարգացումը ջլատում է նրա զորությունը:

Չորրորդ գիծը, որ վերաբերում է չին հեղափոխության տակավին հիմնիվա չավարտված փուլին, այն է, որ նա առայժմ, իր զարգաց-

ման ներկա փուլի մեջ, բուրժուական հեղափոխություն է. մի բան, վոր, իհարկե, բնավ չի նշանակում, թե նրա հիմնական առաջնորդ ույժը բուրժուազիան է: Չինական հեղափոխությունն իր զարգացման այժման փուլի մեջ բուրժուական-դեմոկրատական հեղափոխություն է այն չափով, ինչ չափով յերկրի ներսում նա դեմ է ավատական մնացորդներին, միջնադարյան կապանքներին, վորոնք խանգարել և խանգարում են Չինաստանի հետագա տնտեսական զարգացումը: Նա ուղղված է ավատական մնացորդների դեմ, այդ ավատականությունը կրող հասարակական դասակարգերի՝ «իմպերիալիստների» դեմ, վորոնք բլոկի մեջ են կապիտալիզմի գերազույն և միաժամանակ փթել սկսող ձևի՝ իմպերիալիզմի հետ:

Դա չին հեղափոխության չորրորդ գիծն է:

Վերջապես պետք է շեշտել չինական հեղափոխության նաև հինգերորդ առանձնահատկությունը: Մենք ի նկատի ունենք այն, վոր ազգային-ազատագրական հակաիմպերիալիստական, առայժմ բուրժուական հեղափոխությունը, վոր կատարվում է կիսագաղութային մի յերկրում, ունի տեղեկեց գերաճելու, դանազան ետապներով և գանազան փուլերից անցնելով՝ սոցիալիստական հեղափոխություն դառնալու: Վերջին հաշվով նա ունի տենդենց Չինաստանի զարգացումը սոցիալիստական ուելսերի վրա գցելու: Դրանից բնավ չի կարելի հետևյալ, բնականա-

բար, թե նա այդորինակ գերաճման հեղափոխու-
թյան «դասական» նմուշ է:

Զինական հեղափոխության այդ առանձնա-
հատկությունը պետք է ամեն կերպ շեշտել:
Ավելի մանրամասն մենք կանգ կառնենք այդ
առիթով հետազայում: Իսկ այստեղ նպատակա-
հարմար կլինի ասել մի քանի խոսք այն մասին, թե
ինչով է պայմանավորված այդորինակ գերաճման
հնարավորությունը: Նախ և առաջ պայմանավոր-
ված է չին բուրժուազիայի հարաբե-
րական թուլությամբ՝ համեմատած
չին բանվոր դասակարգի ուժի հետ:
Այդ չի նշանակում, թե բանվոր դասակարգն այն-
տեղ մի վոչ հարաբերական-խոշոր ուժ է: Այստեղ
մենք կամենում ենք ընդգծել չին հասարա-
կության դասակարգային փոխհարաբերության
առանձնահատկության փաստը, վոր բղխում
է չին տնտեսության առանձնահատկությունից:
Զինաստանի արդյունադործության և յերկաթու-
ղիների մեջ դրած կապիտալների ընդհանուր քա-
նակից ահագին տոկոսը ոտար կապիտալին և
պատկանում: Մինչդեռ բանվոր դասակարգն
աճում է վոչ թե տեղական կապիտալի, այլ առ-
հասարակ կապիտալի աճման հետևանքով, գոր-
ծարանների քանակի և չափերի համեմատու-
թյամբ, առանց ազգային խտրության: Մասնա-
վորապես այդ միտքն ենք մենք ձևակերպում՝
հիշելով չին բուրժուազիայի համեմատական թու-
լությունը:

Այնուհետև ահագին նշանակություն ունի
այն պարագան, վոր Զինաստանի շրջապատը
վոչ միայն կապիտալիստական է,
այլև սոցիալիստական: Մյուս կողմից
Զինաստանի շրջապատում կան և գաղութներ:
Թեև վերջինս հանդիսանում է կապիտալիստա-
կան աշխարհի մասնիկը, այնուամենայնիվ պարզ
է, վոր չի կարելի նրան յապոնական, ամերի-
կյան կամ յեվրոպական կապիտալիզմի շարքը դա-
սել: Այդ ամենը առաջնակարգ նշանակություն
ունի՝ չինական հեղափոխության ընթացքն ու
բախտն ըմբռնելու համար:

Ահա այն հիմնական գծերը, վորոնք միասին
առած դարձնում են չին հեղափոխությունը
իրորինակ: Զին հեղափոխության այդ չափազանց
բարդ բնույթագծումից անխուսափելիորեն բղխում
են բարդությունն ու իրարից անկա-
թյունը տաքտիկական խնդիրներին,
վորոնք կանգնած են չինական կոմունիստական
կուսակցության և կոմունիստական Խտեբնա-
ցիոնալի առջև:

3. ԻՄՊԵՐԻԱԼԻԶՄ, ԱՎԱՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ԶԻՆԱՍՏԱՆԻ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ԲՆՈՒՅԹԸ

Չին հեղափոխությունն առանձնահատուկ դեմքը կազմող զանազան գծերի միջից պետք է ավելի մանրամասն կանգ առնել ի մ պ ե ռ ի ա լ ի դ մ ի, ա վ ա տ ա կ ա ն ու թ յ ա ն և չ ի ն ա կ ա ն հ ե ղ ա փ ո խ ու թ յ ա ն բ ն ու լ թ ի փ ո խ - հ ա - ր ա բ ե ռ ու թ յ ա ն ց վ ը ա: Այդ խնդիրը բարձրացավ այն վիճաբանությունից միջոցին, վոր տեղի ունեցան կոմունիստական ձեմարանի մեջ ընկ. Ռադեկի զեկուլյցի առիթով: Ընկ. Ռադեկն այնտեղ հանդես բերեց իր ուրույն տեսակետը Չինաստանի հարաբերությունից առթիվ. մի բան, վոր կանխորոշել եր վորոշ չափով նրա տաքսիկական յեզրակացությունները: Խնդիրը նախ և առաջ վերաբերում է չին հեղափոխության ը ն թ ա ց ի կ շրջանին և նրան, թե ինչ է չինական հեղափոխությունն ըստ իր դասակարգային եյություն՝ ժամանակի հ ի մ ի կ վ ա կտորի վրա:

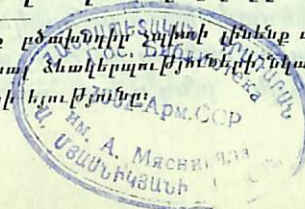
Ընկ. Ռադեկը յերկու դրություն է առաջ մղում: Առաջին դրությունը՝ չին հեղափոխությունը բուրժուական հեղափոխություն է: Ահա ընկ. Ռադեկի ձառից համապատասխան կտորն ըստ սղադրություն՝

«Մենք շարունակ բնորոշել ենք չին հեղափոխությունը, վորպես ազգային-հեղափոխական ազատագրական շարժում: Ա զ գ ա յ ի ն - հ ե ղ ա - փ ո խ ա կ ա ն ազատագրական շարժումը բուրժուական հեղափոխության մի տեսակն է. դա բուրժուական հեղափոխություն է այն յերկրներում, վորտեղ շահագործումի ճնշումը տիրող դասակարգերի կողմից կապված է ուղղակի թե անուղղակի կերպով իմպերիալիստական տիրող դասակարգերի տիրապետություն հետ, ասենք, արդյունագործական կապիտալիզմի շրջանում՝ արդյունագործական բուրժուակալից, իմպերիալիստական շրջանում՝ ֆինանսական բուրժուակալից» (ընկ. Ռադեկի կոմունիստական ձեմարանում արած զեկուլյցի սղադրությունը: Ընդգծումը մերն է):

Արդ, ընկեր Ռադեկը այն դրությունն է առաջ բերում, թե չին հեղափոխությունն ազգային ազատ շրջանում, այդ հեղափոխությունն՝ ըստ իր հասարակական-դասակարգային եյություն՝ կարելի չէ բնորոշել, վորպես բուրժուական հեղափոխություն:

Այս դրության հետ, ընդհանրապես, կարելի չէ համաձայնել*: Սակայն նույն զեկուլյցի մեջ ընկ. Ռադեկը հանդես է բերել մի ուրիշ դրություն, վոր վերաբերում է չին հասարակություն հիմնական դասակարգերի հարաբերությանը:

* Մենք բնորոշել ենք չին հեղափոխությունը այստեղ մի շարք անձրջրիտ կամ սխալ ձևակերպությունների հետամուտ, վորոնք չեն շոշափում խնդրի կուլյցը:

Այդ դրութիւնը հետեւյալն է՝ հիմա մենք տեսնում ենք առաջինը՝ չին հեղափոխութեան ակունքների բովանդակ խորութիւնը: Զին հեղափոխութեան ակունքները պակաս խոր չեն, քան 1905 թ. մեր հեղափոխութեան ակունքները: Կարելի չէ հաստատապէս ասել, վոր բանվոր դասակարգի և գյուղացիութեան միջև այնտեղ ավելի զորեղ դաշնակցութիւն կլինի, քան մեզանում 1905 թ. այն պարզ պատճառով, վոր նրանք վոչ թե յերկու դասակարգ են հարվածելու, այլ մի հատիկ դասակարգ՝ բուրժուազիային»:

Այսպիսով ընկ. Ռադեկը մատնացույց է անում, թե Ռուսաստանի բանվոր դասակարգն ու գյուղացիները հարկադրված են յեղել դուրս զալ ընդդէմ կալվածատերերի և բուրժուազիայի. մինչդեռ Զինաստանում ավատատեր ասածդ առհասարակ գոյութիւն չունի, և բանվոր դասակարգը գյուղացիութեան հետ միասին հարվածում է միայն մի դասակարգ՝ բուրժուազիային. մի բան, վոր առավելագույն հնարավորութիւն է հանդիսանում բանվոր դասակարգի և գյուղացիութեան միաձուլմանը ավելի, քան մեզանում 1905 թ.:

Այս բնութագծին վոչ մի կերպ չի կարելի համաձայնել: Այստեղ ընկ. Ռադեկը մոլորվել է և կռվում է ինքն իր դէմ: Ճիշտ է, վոր բուրժուական հեղափոխութիւնը կարող է ծավալվել վոչ միայն առանց բուրժուազիայի մասնակցութեան, այլև ընդդէմ բուրժուազիայի:

Այնուամենայնիւ, յուրաքանչյուր բուրժուական հեղափոխութեան իմաստը, -- ղեկավարված լինի դա բանվոր դասակարգի գերիշխանութեամբ թե գերիշխանութեամբ հեղափոխական մանր բուրժուազիայի (ինչպես, որինակ, Ֆրանսական Մեծ Հեղափոխութեան ժամանակ, յակոբինյանների ղեկավարութեամբ), -- հանդիսանում է ավատականութեան այս կամ այն մնացորդների վոչնչացումը: Ըստ ընկ. Ռադեկի՝ Զինաստանում ավատականութիւն չկա: Ապա ուրմն ինչպէս կարող է բուրժուական հեղափոխութիւն տեղի ունենալ: Յերկրի ներսում ձւում դեմ է նա ուղղված: Այդ խնդիրն անհնար կլինի լուծել, յեթե միաժամանակ պնդելու լինենք, թե ավատականութիւն չկա, թե բանվորն ու գյուղացին մաքառում են լոկ բուրժուազիայի դէմ: Յեթե ավատականութեան վերացման խնդիրը լուծված է, ապա ուրեմն վորտեղից է ծագում բուրժուական հեղափոխութեան պրոբլեմը:

Վերհիշենք, թե ինչպես ենք մենք՝ բոլշևիկներս զնելիս յեղել բուրժուական հեղափոխութեան խնդիրը մեզանում՝ 1905 թվականի հեղափոխութիւնից հետո: Մենշևիկներն ասում էյին, թե 1905 թ. հեղափոխութիւնը ավատական-ճորտատիրական կարգերի հիմնական խնդիրները լուծել է, ուստի բուրժուական հեղափոխութիւնը որչեղտիվորեն ավելորդ է դարձել, այդ պատճառով նոր հեղափոխութեան յենթադրութիւնից յենելը անհնարին է: Ինչպէս երդնում խնդիրն ընկ. Լենինը: Լենինն ընդունում

եր, վոր լեթե իրոր այդ խնդիրը լուծված լիներ 1905 թ. հեղափոխություն միջոցով, այլևս բուրժուական հեղափոխությունը պատմականորեն «ավելորդ» կլիներ: Բայց նա տակավի չէր լուծված: Բուրժուական հեղափոխությունը՝ դասակարգային պայքարով յերկրի ներսում՝ անխուսափելի յեայն չափով, վոր չափով յերկրի զարգացման համար անհրաժեշտ որչեկտիվ խնդիրը չի լուծված. խնդիր, վոր ավատական հարաբերությանց մնացորդն երի վերացման գծով ե ընթանում: Միմիայն այս վերջինների առձեռն լինելով ե յերկրի ներսում բուրժուական հեղափոխության խնդիր ծագում, ինչ դասակարգ ել այդ հեղափոխությունը վարելու լինի, ուժերի ինչ փոխ-հարաբերություն ել այդ յերկրում լինի:

Ընկ. Ռադեկը խոսել ե նմանապես «հողային հարցի անլուր սրության» մասին: Սակայն ինչպես կարելի յե խոսել հողային խնդրի անլուր սրության մասին, յեթե բուրժուական հեղափոխության խնդիրը լուծված ե: «Հողային խնդրի անլուր սրությունը», յեթե տեսաբանորեն մոտենալու լինենք այդ խնդրին, բուրժուական-դեմոկրատական հեղափոխության բովանդակ շարժման առանցքն ե հենց այն պատճառով, վոր ճորտատիրական հարաբերությանց մնացորդները տնտեսական զարգացման կապանքն երն են:

Բուրժուական հասարակության վերակազմության համար յերկու ուղի կա՝ լիբերալ և

«պլեբեյական»: Սակայն յերկու ուղին ել մաքրագործում են հասարակությունը ավատական կապանքներից, նրանք մաքրում են ավատականության «ավգյան ախոռը»: Դրա մեջ ե բուրժուական հեղափոխության իմաստը: Ուստի և ընկ. Ռադեկի սխալի արմատն այն ե, վոր նա միաժամանակ յերկու դրություն ե հանդես բերում, վորոնցից մեկն ըստ եյության հակասում ե մյուսին: Ընկ. Ռադեկի առաջին դրությունը, յե հեղափոխության տվյալ շրջանում նա իր առջև բուրժուական խնդիրներ ունի, այսինքն՝ նա բուրժուական հեղափոխություն ե—այդ դրությունը ճիշտ ե: Բայց նա ուղղակի անմիտ բան ե դառնում, հենց վոր մենք ընդունելու լինենք յերկրորդ դրությունը, որը պնդում ե, յե Ձինաստանում գրեթե ոչինչ ավատական մնացորդ չկա: Որովհետեւ յեթե ավատականություն արդեն ջախջախված լիներ, յեթե նրա մնացորդները բացարձակորեն չնչին լինեյին, ապա ուրեմն իր զարգացման տվյալ շրջանում բուրժուական մեծ հեղափոխության մեծ թափի համար այլևս տեղ չեր լինի:

Այնուամենայնիվ պետք ե խոստովանել, որ գոյություն ունի փաստերի մի ամբողջ շարք, որ կարծես յե հաստատում ե ընկ. Ռադեկի տեսակետը և անհնար դարձնում այդ հակասության լուծումը: Սակայն դա միայն առաջին հայացքից ե այդպես թվում: Այդ մասին պետք ե ասենք մի քանի խոսք:

Զինաստանի հողային հարաբերությունց վերաբերյալ անհրաժեշտ նյութերը մենք բերել ենք մեր գեկուլցի մեջ կոմիտեների Գործկոմի լայնա-
նիստ պլենումում: Այստեղ մենք կսահմանափակ-
վենք մի քանի ամենատարրական թվերով:

Հողային հարաբերությունց բնագավառում
մենք այսպիսի պատկեր ունենք: Գյուղացիների
50 տոկոսը հողը կապալով ե վերցնում:
Գյուղացիների այն շերտը, վոր ունի ամենամանր
տնտեսություն — մեկ «մու»-ից մինչև քսան «մու»
հող — կազմում ե բոլոր գյուղացի ընտանիքների
40,5 տոկոսը: Այսպիսով ամենամանր տնտե-
սությունը կազմում ե գրեթե բոլոր գյուղ-
ացի ընտանիքների կեսը, ունենալով
սակայն հողի միայն 15,9 տոկոսը:
Մանր գյուղացիները — 20-ից մինչև 40 մու
հող ունեցողները — կազմում են բոլոր գյուղացի
ընտանիքների 23,7 տոկոսը և ունեն հողի 22,8
տոկոսը: Յեթե մենք գումարենք այդ յերկու տե-
սակները, այսինքն՝ վերցնենք գյուղացիության
ամենաաղքատ շերտերը, կտեսնենք, վոր գյուղ-
ացի ընտանիքների 73 տոկոսն
ունի իր տրամագրության ներքո
հողի միայն 38,7 տոկոսը: Իրոք զա-
նազան խմբերի փոխ-հարաբերությունն ավելի
աչքի ընկնող ե:

Հողագործության և առևտրի միևնույնության
այդ վիճակագրությունը վերականգնված ե մի
քանի անկետային ստուգումներով, ի թիվս, վո-
րոց հարավ-արևելյան համալսարանի նորեր

կատարած հետազոտությամբ, վոր ընդհանուր
առմամբ հաստատեց պաշտոնական տվյալները:

Գալով կալվածատերին, պետք ե
նախ և առաջ նկատել, վոր Զինաստանում այդ
տերմինը ծայր աստիճան անորոշ ե: Նրա մեջ
մտնում են հասարակական-դասակարգային զա-
նազան խմբակցություններ՝ համեմատաբար խո-
շոր գյուղացիներ, այսպես կոչված «չենտրի»-ներ,
պաշտոնյաներ, վաճառական - կալվածատերեր,
վերջապես «խսկական» խոշոր կալվածատերեր՝
ավատական, կիսակապիտալիստական և անգամ
կապիտալիստական կարգի կալվածատերեր:

Մի ամսագրում, վոր հրատարակում ե
կանտոնում չինագետների մի խմբակ, չինական
գրականության հիման վրա, ցույց ե տալիս,
վոր գոյություն ունեն կալվածատերեր, վո-
րոնք նույնիսկ հայրուրավոր հազար մու հողի
տեր են: Սակայն ընդհանուր առմամբ կալվածա-
տիրական հողատիրությունը առաջնակարգ ֆակ-
տորի դեր չի խաղում, այնպես վոր ընդհանրա-
պես կարելի չե ասել՝ Զինաստանը մանր
հողատիրության յերկիր ե: Իրերի այդ դրու-
թյունը, առաջին հայացքից, վորոշ տնտեսական
հանելուկ ե ներկայացնում: Իրոք, յեթե կալվա-
ծատիրական հողատիրությունը վճռողական դեր
չի խաղում, յեթե Զինաստանը մանր հողատի-
րության յերկիր ե, ապա առաջին հայացքից
խնդիրը կարելի չե լուծել շատ հասարակ կերպով:
Քանի վոր կալվածատերերը քչվոր են, ապա
ուրեմն ավատականություն ել չկա, վորովհետև

ըստ եյության ավատականությունը մի հասարակարգ է, վորտեղ հողը կալվածատերերին է պատկանում: Հենց այդ հանքամանքն էլ մոլորեցրել է ընկ. Ռադեկին, վորը շուտափույթ յեզրակացություն է արել ու մի հարվածով ջնջել ավատականությունը Ձինաստանում և դրանով էլ — հակառակ իրեն իսկ — ջնջել բուրժուական հեղափոխության որբեկտիվ պատմական իմաստը:

Այնուամենայնիվ, տնտեսական հանելուկը, վորի մասին մենք խոսեցինք վերը, պետք է այսպես թե այնպես լուծել: Միանգամայն պարզ է, վոր այստեղ մեր առջև դրնում է բարդ խնդիր, մեր առջև այնպիսի մի դրություն է, վոր չի հանդիսանում ավատական «դասական» յերկրների հողային հարաբերությանց հասարակ կրքկնողությունը կամ այն յերկրների կրկնողությունը, վորտեղ «դասական» ավատականութունից անցել են նույնչափ «դասական» կամ գրեթե «դասական» բուրժուական ռեժիմին:

Նախ և առաջ պետք է կանգ առնել այն յերևույթի բնորոշման վրա, վոր Ձինաստանում վերին աստիճանի տարածված է, այն է՝ կապալառության բնորոշման վրա: Մենք արդեն ասացինք, վոր գյուղացիության 50 տոկոսը կապալով է վերցնում հողը ավելի խոշոր հողատեր գյուղացիներից և կալվածատերերից: Այստեղ պետք է ասենք, վոր անգամ Ձինաստանում ապրող մեր ուռւ ընկերների գրվածքներում «կալվածատեր» բառը մեկ այս, մեկ այն առումով է գործածվում, և տերմինաբանությունը շարունակ

կաղում է: Ահա այդ նկարագրություններից մի քանիսը, որոնք ձեզ հասկանալի կդարձնեն բանի եյությունը: Ահա թե ինչ է գրում Կանտոնի չին հողատիրությունը հետազոտողներից մեկը.

«Ձինաստանում գոյություն ունեցող կապալառության ձևերը կարելի յե վերածել յերկու հիմնական տեսակի՝ 1) փողի կապալ, 2) նատուրալ կապալ: Կապալառության առաջին ձևը կիրարկվում է առավելապես հարուստ գյուղացիների շրջանում և համեմատաբար թույլ ծավալ ունի: Յերկրորդ ձևը — նատուրալ կապալը — ի տարբերությունն առաջինի տիրապետող է («Կանտոն» ամսագիր, № 8—9, ընկ. Վոլին:

Ապա՝

«Գյուղացին կապալով է վերցնում հողի այս կամ այն կտորը կալվածատիրոջից կամ ուրիշ գյուղացուց... Նա վճարում է հողատիրոջը բերքի վորոշ բաժինը՝ 40—50 տոկոսը կամ ավելին (այդ կապալի ամենատարածված ձևը — այսպես կոչված կիսովի կապալն է)... Կապալի պայմանը կապվում է մի տարով կամ մի քանի տարով (3—4)»:

Ելի՝

«Վերը նկարագրված նատուրալ կապալի ձևերը... Ըստ եյության, — գրում է նույն հեղինակը, — հանդիսանում են ավատական տուրքերի իրորինակ ձևը, վոր քողարկված է կապալի արտաքին տեսությով: Գալով աշխատա-կապալին, վոր նկարագրված է վերը, ըստ իր տնտեսական

իմաստի դա պարզապես կալվածատիրոջ համար աշխատող ձեռք հայթայթելու ավատական միջոց ե (նույն տեղը):

Այս մեջբերումներն, ըստ եյուլթյան, բավական են: Մեր առջև դժագրվում ե մի պատկեր, վորի ամենաիրական գծերն այնպիսի փաստեր են, ինչպես՝ աշխատակապալը, բերքի կեսը, կապալի նատուրալ ձևը, այս վերջինի տիրապետությունը և այլն:

Այդ առիթով ընկ. Ռադեկին ասում ե՝

«Գյուղացիների կեսը կապալառու կամ կիսակապալառու յե: Յեվ կապալն այստեղ մեր ասած կիսավատական կապալը չե (այդ բանը չի հասկանում նույնպես ընկ. Վոլինը). դա կալվածի նոր, կապիտալիստական ձևն ե, յերբ կալվածատերը հանդիսանում ե առևտրական կապիտալը, վաճառականը, պաշտոնյան, վոր տեղակում ե իր փողը, պարտք տալով գյուղին: Ինչո՞ւ. Այն պարզ պատճառով, վոր արդյունագործության հապաղած զարգացումը ներանց թույլ չի տալիս մտցնել իրենց կապիտալը արդյունագործության մեջ: Դուք գիտեք, վոր Չինաստանի բանկաները վատ են, կոտր են ընկնում, ինչպես ասում ե Շչեդրինը, իսկ արդյունագործությունը—մատղաշ ե, անփորձ, աշխատում ե առանց ղեկավարի, մաքսային պաշտպանություն-

նից զուրկ ե, ուստի և վտանգավոր ե արդյունագործության մեջ փող դնելը: Իսկ այստեղ, պարզ բան ե, կառավարությունը գյուղացուց չորս տարով նախապես ե հարկ հավաքում: Գյուղացին ուրիշ յեղ չունի: Նա գնում ե վաճառականի մոտ և պարտք անում: Այսպիսով վաճառականը սեփականատեր ե դառնում և գյուղացուց պոկում ե 50—60—70 տոկոս, վորպես կապալվարձ» (Ընկ. Ռադեկի կոմ. ձեմարանում արած զեկույցի սղագրությունից):

Նախ և առաջ ընկ. Ռադեկի այս դատողության մեջ անհասկանալի յե հետևյալը՝ յեթե գյուղացին ուրիշ յեղ չունի և նա վաճառականից փող ե պարտք վերցնում ու հետո վճարում պարտք արած գումարի տոկոսը, ապա ինչո՞ւ դա կապալվարձ ե կոչվում: Կապալվարձ ե կոչվում այն վարձը, վոր վճարվում ե կապալով վերցված հողի համար: Յեթե մեկն ու մեկը վաշխառուին տոկոս ե վճարում այն գումարի համար, վոր նա պարտք ե ստացել—դա կապալվարձ կոչվել չի կարող: Այդպես ե յեղել համաձայն բաղաժանտեսության որինաց մինչև որս: Վորտեղից դուրս յեկավ կապալվարձը, միանգամայն անըմբռնելի յե:

Ապա՝ ընկ. Ռադեկը բանակովելով ընկ. Վոլինի դեմ, չհերքեց հետևյալ հիմնական նկատառումը: Յեթե կապալվարձն առնվում ե նատուրալ ձևով, յեթե նա աշխատանքով կամ բերքի բաժնով ե հատուցվում, յեթե նա նա-

սուրբալ յեղանակով ե վճարվում, յեթե նաուուրալ ձևերը գերիշխում են, ապա դա ուսար կապիտալի ազդեցության ներքո առաջ յեկած «կապիտալիստական կապալի ուրձև» անվանել վոչ մի դեպքում չի կարելի: Այդպիսի բնորոշումը շուտ ե տալիս և գլխի վրա դնում բոլոր մարքսիստական սովորական տնտեսական հասկացողությունները*:

Կարելի չէ ասել, Վոբ աստեղ
առևտրական վաճառողն Կան ին-

* Ահա ինչ է դրուժ անդ առիթով Մ ա Ր Ժ ո Ր .

«Շնորհիվ այն հանգամանքի, վոր այդ ձևը, ունտան բերքով վճարված, կապված ե բերքի վորոշ բնավորության և իրեն խսկ արտադրության հետ, շնորհիվ նրա գործադրության պահին պրուդամտեսության և տնայնագործության անհրաժեշտ կապի, շնորհիվ այն հանգամանքի, վոր նրա գործադրության շրջանում գյուղացի ընտանիքը միանգամայն ինքնամիտի ընույթ և ստանում, վորովհետև անկախ և շուկայից, արտադրության իրոխոսություններեց, իրենից դուրս յեղած հասարակության մեջ տեղի ունեցող պատմական շարժումից, կարճ շնորհիվ առհասարակ ընական տնտեսության ընույթի, այդ ձևը ովելիք ատանի յե հասարակության անշարժ կացության բազիս ծառայելու համար, ինչպես մենք այդ գիտում ենք որ ինակ Ասիայում։ Այստեղ, ինչպես ավելի վաղ ձևը աշխատանքով վճարվող ունտան, հողային ունտան հավելյալ արժեքի նորմալ ձևն ե, ուստի և հավելյալ աշխատանքի, այսինքն՝ ավելցուկ աշխատանքի, վոր անմիջական արտադրողը հարկադրված ե ձերպպես կատարել իր աշխատանքի կարևորագույն պայմանի տիրով հողատիրոջ համար,— լինե այդ հարկադրանքը արդեն նրա դեմը չի կանգնած հին, դժին ձևով» (Մարքս, «Կապիտալ» հ. 3, էջ 332, հրատ. Պետհրատ, 1923 թ.)։

պիտաւն աճել - կ'պել ե կ'իս - ավատա-
կան կ'ապալի ձեռն - դա ճիշտ կլինի: Այն-
պիսի դեպքեր ել են պատահում, - և նույն իսկ
շատ հաճախ, - յերբ վաշխառուն և առևտրական
կապիտալիստը անհատապէս նույն անձինքն են,
վոր հողը կապալով են տալիս: Սակայն դրանից
հետեցնել, թե փողը տոկոսով տվող վաշխառուն
ոչ այլ վոք ե, բայց յեթե հողատերը, 'և այն, ինչ
նա ստանում ե, վոչ թե փոխառութայն տոկոսն ե,
այլ կապալավարձը և վոր կապալի նատուրալ ձևը
քիչ ե մնում կապիտալիստական կապալի
ամենանոր և ամենազարգացած ձևը լինի -
դա կնշանակի յերևան բերել անխտրություն
մարքսիստական քաղաքատնտեսության տերմին-
ների գործածության մեջ:

Ընկ. Ռադեկը մոլորվել է զանազան տնտեսական հարաբերությանց վերլուծության մեջ և կատարյալ հակասության մեջ ընկել ինքն իր դեմ: Իր իսկ դրուկյան դեմ՝ հեղափոխության բուրժուական բնույթի մասին, քաջքուտելով զանազան փաստեր՝ իր յերկրորդ դրուկյունն ապացուցանելու համար, այն է՝ ապացուցել, վոր Զինաստանում ավատականություն չկա: Ընկ. Ռադեկը չի նկատել, վոր զբանով նա սպանել է իր սեփական դրուկյունը հեղափոխության բուրժուական բնույթի մասին:

Արդ, յեթե Զինաստանում գոյություն ունի, իբրև տիբապետող տիպ, կապալի նատուրալ բնույթը, բերքի կեսը, վարձի փոխարեն աշխատանք և այլն—ապա ուրեմն դա կիս-ավատա-

կան կարգի մնացորդն է, որ, հասկանալի չէ, հյուսվում է կապիտալիստական ձևերի հետ, վորոնք ներթափանցում են գյուղը ու առաջին հերթին՝ փոխառման, վաշխի և առևտրական կապիտալի ձևերի հետ. մի բան, վոր չափազանց բնորոշ է յեղել, սուենք, յեվրոպական միջնադարի համար*:

Այսու հանդերձ դա աակավին խնդրի դրական լուծումը չէ: Մեր առջև մնում է այն փաստը, վոր կալվածատիրական հողատիրությունը Չինաստանում վճռական դեր չի խաղում, և այնուամենայնիվ հողային, գյուղացիական խնդիրները հանդիսանում են չին հեղափոխության ծայր աստիճանի սուր խնդիրները, հանդիսանում են վորոշ չափով կատարվող անցքերի առանցքը: Այստեղ պետք է ի նկատի ունենանք,

* Պետք է, ի միջի այլոց, հիշել, վոր առևտրական ու վաշխառական կապիտալի ազդեցությունը շատ վաղ ժամանակից հյուսվում է ավատականության հետ, և այդ ազդեցության ներկայությունը բնավ ավատականության «բացակայության» արդու-մենտ չի հանդիսանում: Մի պտայծառ որինակ՝ Կառլոս V-ը, վոր 1520 թ. ընտրված իր գերմանական իմպերատոր, ըստ ելուքյան «հաղթեց» Ֆրանցիսկին Ֆուգգերի բանկային տան Նիշոցով: Յերբ վոր հետագայում ռայխստագը մի շարք միջոցներ ձեռք առավ ընդդեմ առևտրականների և վաշխառուների, Ֆուգգերի տան գլուխը գրեց իմպերատորին՝ «Հայտնի չէ, վոր Ձերդ Մեծությունը չի՞ր կարող առանց իմ ոգնության թագ ձեռք բերել. մի բան, վոր յս կարող եմ ապացուցել ձեր հովատարմատարների ստորագրություններով»: Այնուամենայնիվ նույնիսկ նման փաստերը բնավ չեն հերքում ավատականության գոյությունը այն միջոցին, և ամեն վոր տեսնում է, վոր նման փաստարկում պարզապես ծիծաղելի կլինի:

վոր այդ խնդիրները, տնտեսական վերլուծության տեսակետից, ահագին դժվարություններ են ներկայացնում: Նրանք ահագին դժվարություններ են ներկայացնում այն պատճառով, վոր չին տնտեսության վերաբերյալ յեղած գրականության մեջ չկան պարզորոշ պատասխաններ փաստերի «մաքուր նկարագրության» տեսակետից, և այստեղ պետք է հանդես բերենք մի քանի յենթադրություններ (հիպոթեզ), մեր առջև կանգնած խնդրի լավագույն լուծման վերաբերյալ միքանի կոահումներ:

Չինաստանի գյուղատնտեսության վերլուծության միջոցին, վորտեղ, ըստ. ընկ. Ռադեկի, ավատականության հետքեր չկան, մինչև որս վիճում են՝ Չինաստանում հողի մասնավոր սեփականություն կա, թե՞ չկա: Այդ հարցի մասին յերկու կարծիք կա: Վոմանք պնդում են, թե Չինաստանում հողի մասնավոր սեփականություն չկա: Ավելի վողջամիտ են դատում Չինաստանի տնտեսության այն հետազոտողները, վորոնք հակառակ տեսակետի վրա յեն կանգնած: Այսու հանդերձ այդ վեճի տակ կա խորը հիմք: Դեռ Մարքսի «Կապիտալի» յերրորդ հատորի մեջ, ռենտայի վերլուծության միջոցին, հիշատակվում է ավատական հողատիրության մասին, յերբ հողը համարվում էր իմպերատորի, «յերկրի վրա աստծու փոխարքայի» սեփականություն, պատկանում է նրան ձևականորեն-իրավաբանորեն, իսկ ավատական «տիրապետության և հպատակության» սանդուղի մնացած բոլոր անդամները

հանդիսանում են հոդատերեր, բայց վոչ այդ հոդի սեփականատերեր: Անտա-
րակույս այդորինակ շրջան յեղել են այնպիսի Չինաս-
տանում, և բանը դեռ այնտեղ չի հասել, վոր այդ
շրջանը լիովին դառնա իր կատարյալ հակադրու-
թյունը: Այդ հարաբերություններից շատ թե քիչ
մի բան մնացել է*:

* Ընկ. Ռադեկի յեզրակացությունից շուտափութությամբ
գնահատության համար չափազանց բնորոշ և հետևյալ փաստը:
Իր դասախոսությունների մեջ (Չինաստանի հեղափոխական
շարժման պատմությունը՝ 1926-27 թ. դասընթաց. հրատ. Սուն-
Յատ-Սենի անվան համալսարանի) ընկ. Ռադեկն ասում է.

«Չինաստանը գիմալորեց կապիտալիստական աշխարհին,
վորպես հոդի մասնավոր սեփականատերական յեր-
կիր: Բոլոր խորիմաստ խնդիրները հոդի սեփականության բնույ-
թի մասին Չինաստանում, վոր հարուցել են յեղբայրական զբա-
կանություն մեջ, ագիտություն հետևանք են, հետևանք
են այն հանգամանքի, վոր յեղբայրական ճամբորդների
և Չինաստանի մասին մակերեսային զրոգները լսել են, վոր իմ-
պերատորը համարվում է աստված, վոր նա շատ ուժեղ է ու
հանդիսանում է հոդի սեփականատերը և ապա՝ առանց վորև
ստուգման՝ հաղորդել են իրենց տեղեկություններն ընթերցողին:
Յերբեմն մեր ընկերներն ել փոխանակ ինքնական աշխատասիրու-
թյուններ կարգալու, կարգացել ու կարգում են այն հրապարա-
կախությունը և այդպիսով ի վիճակի չեն ցրելու կիտված
մշուշը կարևորագույն խնդիրների շուրջը» (Էջ 6-7): Ընկ. Ռադեկը
հիմնավորում է այդ դատողությունը գլխավորապես մի ուս
վարդապետի, հայր Իակինֆի աշխատասիրությամբ: Մինչդեռ ահա
թե ինչ է գրել վոչ անհայտ «հրապարակախոս» Կարլ Մարքսը.
«Յեթե նրանց զեմ կանգնած են վոչ թե հոդի մասնավոր սեփա-
կանատերերը, այլ անմիջապես պետությունը, իրեն հոդի սեփա-
կանատեր և միամասնական սուվերեն, ինչպես այդ կարելի չէ գի-
տել Ասիայում, այն ժամանակ ուստան ու տուրքը նույնանում
են կամ, ալելի ճիշտ, այն ժամանակ գոյություն չունի վոչ մի

Չինաստանում գոյություն է ունեցել ավատա-
կան բարդ յերարխիա, բարդ պետական. ապա-
րատ, վորի մեջ խշոր ավատատերը, վոր ստորա-
դասվել է իրենից ավելի խոշորին, դատ ու դա-
տաստան է արել, զինվորական պետ, «խշխան»
է յեղել և միաժամանակ կալվածատեր, միաժա-
մանակ տուրք հավաքող և այլն: Չինաստանում,
ուր տեղի յեն ունեցել հսկայական ապստամ-
բություններ, ավատական կալվածներն, ըստ
յերեվույթին, մի քանի անգամ բաժան-բաժան
են յեղել, նորից վերականգնել, դարձյալ բաժան-
բաժան յեղել և ներկայումս ավատական հարա-
բերությունց մնացորդներն են հանդիսա-

տուրք, վոր տարբեր լինել հողային ռենտայի այդ ձևից: Այդ-
պիսի պարագաներում հնարավոր են, վոր հպատակության ձևը
բաղաբականորեն և անտեսապես ավելի դաժան ձև չունենա, քան
այն հպատակությունը, վոր բնորոշում է բոլոր հպատակների
զրույթունը պետության հանդեպ: Այստեղ պետությունը հոդի
գերագույն սեփականատերն է: Սուվերենիտան այստեղ հոդի սե-
փականությունն է, վոր կենտրոնացած է ազգային մասշտաբով:
Բայց այդ պատճառով ել այս դեպքում հոդի վոչ մի մասնավոր
սեփականություն գոյություն չունի, թեև գոյություն ունի
թե մասնավոր, թե համայնական հողատիրություն» (Կ. Մարքս,
«Կապիտալ», հ. 3—II, 327):

Այսպիսով ընկ. Ռադեկը, կուրորեն հավատարմով Իակինֆի
վկայություններին, Մարքսին դարձրեց «տգետ», «մակերեսա-
յին զրոգ», «ճամփորդ», «հրապարակախոս», «մշուշով պատող» և
այլն: Մինչդեռ պարզ է, վոր միմիայն բուրժուական հրապարա-
կախոսներին և հատուկ հոդի մասնավոր սեփականությունը հա-
վերժական կատեգորիայի վերածելը, վոր գոյություն է ունեցել
սկսած աշխարհի ստեղծագործությունից և պետք է գոյություն
ունենա «հավիտյանս հավիտենից»:

նում: Սակայն հնի ամենագլխավոր մնացորդը հետեյալն է՝ հողային տուրքերը հավաքվում են այսպես, ինչպես կամենում է տեղական գլխավոր վարիչը (ադմինիստրատոր), «նահանգապետը», «միլիտարիստը» և այլն: Այդ վարիչը իրավաբանորեն հողի տերը չէ, հողը նրա ժառանգությունը չէ, նրա կալվածը չէ: Սակայն հին ավատական կարգերի մնացորդն այն է, վոր այս հողից հավաքած տուրքով ենա կերակրվում: Դա կոչվում է «տուրք» և չի կոչվում ունտա՝ սնտեսական տերմինաբանության տեսակետից: Սակայն յերբ վոր այդ վարիչը հսկայական տուրք է առնում, առնում է առաջուց չորս տարվա տուրք, վորը արտածում է վոչ միայն հավելյալ պրոդուկտը, այլև հաճախ անհրաժեշտ պրոդուկտը, միանգամայն քամելով ազգաբնակչությունը, այն ժամանակ դա՝ քիչ է զանազանվում այն գրությունից, յեթե նույն այդ «ադմինիստրատորը» իր կալվածն ունենար և մշակեր այն գյուղացիների ձեռքով: Ահա այսպիսի վիճակ է այժմ տիրում Զինաստանում: Հետևաբար ավատական կարգը պահպանվել է, բայց կ ե ռ պ ա ր ա ն ա փ ո խ ո Ր ի գ ի ն ա լ ձ և ա կ ե ռ պ ու թ յ ա մ բ: Անվիճելի յե՝ դա ս ո վ ո Ր ա կ ա ն ավատականութուն չէ, այնու հանգերձ մի շարք խոշորագույն ավատական ինստիտուտներ և սնտեսական կենցաղի գծեր այստեղ ակներև են: Այսպես կոչված «միլիտարիստները», վոր նստած են իրենց գավառներում, վոչ այլ ինչ են, բայց յեթե հ ի ն

ա վ ա տ ա կ ա ն ի շ խ ա ն ն ե Ր ի մ ն ա ց ո Ր դ ն ե Ր,* և հաճախ հանդիսանում են վորպես խոշոր կալվածատերեր: Նրոնք գործադրում են իրենց պետական և պատժական ապարատը, իրենց բովանդակ իշխանությունը՝ տուրքեր հավաքելու նպատակով: Մնգամ յեթե նրանք ձևականորեն - իրավաբանորեն հող չունեն, փաստորեն հողը նրանց է պատկանում, վորովհետև փաստորեն նրանց է պատկանում հողի արդյունքների մեծ մասը: Դրա մեջ է ավատականության գլխավոր մնացորդը: Մնացորդների շարքը պիտի դասել առաջին հայացքից այն անըմբռնելի յերևույթը, վոր պաշտոնեյությունը նշանակալից չափով հ ո ղ ա տ ե Ր է (ավելի ճիշտ՝ պաշտոնյաների նշանակալից տեղոր հողի սեփականատեր է): Նույն շարքի մեջ է մտնում այսպես կոչված լի կ ի ն ը (կամ լիճինը), մի տուրք, վոր հաստատվել է XIX-րդ դարում, վոր ավատական ձև ունի (տեղական նշանակություն ունեցող մաքսատներ, վորտեղ զանազանվում են հսկայական տուրքեր և այլն և այլն):

Ահա թե ինչպես են լուծվում այն մակերեսային հակասությունները, վորոնք միանգամայն մոլորեցրել են ընկ. Ռադեկին: Յեթե մենք հարցն այդպես դնելու լինենք, հետևյալ պատկերը

* «Յերկերը բաժանված է 18 գավառի, վորոնց մեծ մասը ներկայացնում է հին ավատական պետությունների մնացորդը և վորոնցից շատերը Պրուսական թագավորության չափ մեծ են...»: China Wirtschaft und Wirtschaftsgrundlagen, hg von Dr. J o s e f Kellauer, Berl. u. Lpz. 1921, S. 4.

կատանանք՝ ներքին ճակատում պատերազմը հյուսիսային միլիտարիստների դեմ ե: Բուրժուական հեղափոխությունն ուղղել ե իր սուրն ընդդեմ այդ ավատական ավազակների, ընդդեմ ավատատեր-կալվածատերերի, վորոնց մի մասը հող ունի իրավաբանորեն, իսկ մյուսը իրավաբանորեն չունի, բայց ունի փաստորեն, տրամադրելով այդ հողի արդյունքների ահագին տոկոսը: Այն իսկ պատճառով, որ պայքարը այսպես կոչված «միլիտարիստների» դեմ ե, վորոնք ավատական կապանքներ են ներկայացնում, պատմական զարգացման խոչընդոտ են հանդիսանում, նրանց դեմ կարող ե յեղել (և միաժամանակ յեղել ե) ազգային բուրժուական: Հենց դրա մեջ ե Զինաստանի բուրժուական հեղափոխության հիմնական բովանդակությունը, յերբ վոր խնդիրը ներքին դասակարգային ուժերի մասին ե:

Բայց ավատականության կետի վերաբերմամբ մենք կկամենայինք նիշել մի փաստ ես, վոր խնդրի լուծման համար ունի վորոշ նշանակություն: 1925 թ. դեկտեմբերի 15 մինչև 1927 թ. հունվարի 1 ժամանակաշրջանին վերաբերյալ գեկույցի մեջ չին տնտեսության մասին մենք գտնում ենք ուղղակի ցուցմունք «ճորտատիրական կախման» մնացորդների մասին:

Բերում ենք բառացի համապատասխան կտորը.

«Հետաքրքրական ե նիշել, վոր Գուանդունում գոյություն ունի ստրկություն վոչ միայն...

ընտանիքի մեջ: Ստրկությունը գոյություն ունի նույն հողային հարաբերությունների մեջ, և նորերս պատահմամբ գտված են մի շարք շերտաններ, վորտեղ հողագործ մշակները (բատրակները) ճորտ են: Նրանք իրավունք չունեն ամուսնանալու, իրավունք չունեն լքելու կալվածատիրոջ հողը, ամսական 3 ցենտ են ստանում, իբրև ոռճիկ և այլն: Ավելի մարաւն մասն բնույթագիծ տալ առ այժմ չենք կարող, վորովհետեւ նույն Գուանդունի մեջ հիմա այդ խնդիրն ուսումնասիրվում ե: Սակայն փաստ ե, վոր Զինաստանի այլ գավառներում ել գոյություն ունեն նման հարաբերություններ, ինչպես Շանդունի մեջ, վորտեղ կապալառուների մի ամբողջ կատեգորիա կալվածատերերի ստրկներն են:

Վատ իլյուստրացիա չեն ընկ. Ռագելի «կապալի նորագույն ձևերի» համար:

Այս կապակցությամբ պետք ե տալի մի քանի խոսք ընկ. Ռագելի ընդհանուր մեթոդական մասին Զինաստանի տնտեսական հարաբերությունաց զարգացման ընթացքին կատմամբ: Նրա ընդհանուր մեթոդությունն այս ե՝ վորովհետեւ Զինաստանում քաղաքները դանդաղ են աճում, վորովհետեւ քաղաքներում կապիտալիստական զարգացման ընթացքը համրացած ե, կապիտալը ձգտում ե անցնել գյուղը, տեղի յե ունենում գյուղատնտեսության կապիտալացում:

և իբրև թե այդ պատճառով ավատականության հետքն անգամ չի մնացել: Այս ըմբռնողությունն ամեն ինչ շուռ ե տալիս գլխավար: Բանը բնավ այն չի, թե վոքով հետև քաղաքները դանդաղ են զարգանում, տեղի յե ունենում կապիտալիզմի ներթափանցում գյուղատնտեսության մեջ՝ և վերջինս քայքայվում է: Իրոք իրերի կապակցությունն ընդհակառակն է: Վոքով հետև ավատականության մնացորդները խոշոր խոչընդոտ են հանդիսանում գյուղացու համար, վոքով հետև «միլիտարիստները» անխիղճ կերպով թալանում են աջ ու ձախ, վոքով հետև նրանց հետ ձեռք ձեռքի տված զործ են տեսնում կալվածատերերը, վորոնք դասակարգային թալանի և կեղեքման յուրահատուկ ձևեր են ստեղծում, վոքով հետև գյուղատնտեսական հսկայական զանգվածը աներևակայելի տուրքերի ծանրության տակ, կապալի վարձի ծանրության, վաշխառուական ստրկության (կաբայա) ծանրության, միլիտարիստական «բանակների» անդադրում ավազակային հարձակումների տակ քայքայվում է, այդ պատճառով ել քայքայվում է նայել ներքին շուկան: Վոքով հետև աղքատացման այդ պրոցեսսը ճշմարտապես հսկայական է, ուստի տեղական արդյունաբերության արագ զարգացման և քաղաքի աճման համար բավականաչափ հիմք չկա: Դա, իր հերթին, նպաստում է, վոր գյուղացիները դառնան վոչ թե պրոլետարներ, այլ աղքատներ, վորոնք նստած են հողի վրա կամ

դնում, ինչպես ասում են, «բանդիտ» (ավազակ) դառնում, վորոնք քաղաքներում թափառական աղքատների հսկայական բանակներ են կազմում և այլն, և այլն:

Յերևույթների իրական կապն այս է:

Ուտարի մակերի ալիզմի դերը, վորի մասին շատ քիչ բան է ասված ընկ. Ռադեկի ղեկույցի մեջ (շատ բնորոշ է), ահագին նշանակություն ունի չին հեղափոխության քաղաքական խնդիրները բնորոշելու համար: Իմպերիալիզմը նախ և առաջ բլոկի մեջ է ավատակա-նության, իբրև առավել ապես հետևության, իբրև ուլտի հետ: Դա միանգամայն հասկանալի չէ: Նման դրություն մենք ունենք մի շարք գաղութային և կիսագաղութային յերկրներում, և միջազգային հեղափոխության տեսակետից՝ այդ փաստն իհարկե ունի ամենամեծ նշանակությունը: Այսպիսով հեղափոխության հակաավատական բնույթը ձուլվում է հակաիմպերիալիստական բնույթի հետ: Ճիշտ այդպես ել հակաիմպերիալիզմը Չինաստանի հեղափոխության գլխավոր առանձնահատկությունն է, վոր առաջ է գալիս Չինաստանի տնտեսական և քաղաքական հարստահարության կիսագաղութային ձևից: Մեզանում, Ռուսաստանում ել ոտար կապիտալը բավական մեծ դեր եր խաղում: Մեզանում ել եր ոտար կապիտալը «բեզմնավորում» արդյունագործությունը և հետևապես ապրեցնում կապիտալիզմի գերեզմանափորներին: Կապիտա-

լիստական հարաբերությանց զարգացման աստի-
ճանը մեղանում ավելի բարձր եր, քան բուն ու-
սական բուրժուազիայի և ուսական «ազգային»
կապիտալինը: Հետևաբար պրոլետարիատը մե-
ղանում, թվական տեսակետից, այսպես ասած,
անհամաչափ ուժեղ եր: Չինաստանում տնտե-
սության այդ զիծը և հետևաբար բանվոր դա-
սակարգի ու տեղական բուրժուազիայի միջև
յեղած փոխ-հարաբերությունն ավելի ցայտուն ե:
Մյուս կողմից կապիտալի ներածումը Չինաստան
այլ բնույթ ունի, քան ունեցել է կապիտալի ներա-
ծումը ցարական Ռուսաստան: Չինաստանում
նոտար կապիտալը հանդես է գալիս ավելի մեծ
չափով, փորպես տեղական արդյունագործության
զարգացումը կասեցնող տեր: Նա շահագործում
է Չինաստանը, փորպես մի գաղութային
երկիր: Ռուսաստանում բանը բնավ այդպես չի
յեղել: Ահա չին տնտեսության այդ զիծը և տեղ-
անհամաչափ կախումն ոտար իմպե-
րիալիզմից պետք է առաջ քաշել
առաջին պլանի վրա: Այս կախումը լուսաբանող
թվերն ըստ արդյունագործական առաջին ճյու-
ղերի և բուրժուազիայի զանազան ազգային խմբակ-
ցությունների՝ իր ժամանակին մենք արդեն տվել
ենք: * Այդ տվյալները ցույց են տալիս, փոր
յեկամուտի գլխավոր աղբյուրները՝ յերկաթու-
ղիները, ջրային յերթեկության միջոցները,
հանքերը, ծանր արդյունագործությունը—նշա-

* Տես որինակ, կոմունիստական Ինտերնացիոնալի Դործա-
զիր կոմիտեի լոյսանիստ պլենումի մեջ մեր արած զեկուցումը:

նակալից չափով, իսկ այնպիսի ֆինանսական-
տնտեսական բնագավառներ, ինչպես մաքսա-
տունը—գրեթե ամբողջապես ոտար կապի-
տալի ձեռքին են: Ահագին նշանակություն ունի
ոտարերկրացիների ձեռքին գտնվող բանկային
սիստեմն ու վաշկը, փորը տուտրական և
վաշխառուական կապիտալի միջոցով կապված են
ազգաբնակության ահագին փոշիացած զանգ-
վածի հետ: Յեվ վերջապես մեծ նշանակություն
ունեն զանազան արտածման գործողություններ,
մասնավորապես հոլմ նյութի հավա-
քումը արտածման համար. սա կատար-
վում է կոմանդորները, վաճառականների կապի-
տալի, համապատասխան գործողություններ վա-
րող բանկաների միջոցով, փորոնք ոտար կապի-
տալի համար շահագործումի կապ են ստեղծում
չին ազգաբնակության ամենախոր խավերի և,
առաջին հերթին, գյուղացիության հետ:

Այսպիսով այստեղ մենք ունենք ծայր աս-
տիճան բարի կապ ավատական անդրջրհե-
ղեղյան ֆուսցորգների, տեղական աուտրական ու
վաշխառուական կապիտալի և ոտար իմպերիա-
լիստի ամենաարդիական ձևերի միջև: Այդ
ամենը կաշում է իրար մի սիստեմի մեջ, փոր և
ահուլի շահագործական ճնշում է գործա-
դրում Չինաստանի ազգաբնակության հիմնա-
կան զանգվածի վրա, այսինքն՝ առաջին
հերթին գյուղացիության վրա: Ոտար կապիտա-
լի բլոկը ավատական ինստիտուտների և միլի-
տարիստական ապարատի հետ, փորոնք սրերի

ծայրին նստած են դավառների «կառավարողները»—ճշմարիտ վոր շահագործման բեհեղզեբուղյան մեքենա յե ստեղծում, վոր ճգնում ե ազգաբնակության ամենալայն զանգվածներին: Ահա այդ մեքենայի դեմ ե առաջին հերթին ուղղված միմա չին հեղափոխության ամբողջ ընթացքը:

Այս հանգամանքը վերացնում ե չին հեղափոխության նմանությունը այն տիպի ազգային-ազատագրական շարժումների, վոր տեղի յեն ունեցել Յեվրոպայում անցած դարում: Վորովհետև Չինաստանում գաղութային ե կլիսագաղութային հարստահարություն ե տեղի ունենում, այդ հանգամանքը վերացնում ե հույն-պես հնարավորությունը ե որին աչափությունը՝ նմանեցնելու այն մեք հեղափոխության հետ, վորովհետև մեզանում ոտար կապիտալը կանգնած չի յեղել դեմ առ դեմ մասսայի առաջ այնպես, ինչպես նա կանգնած ե Չինաստանում: Մեր մասսան դեմ առ դեմ Բաղխվեց ոտար կապիտալի հետ միմիայն առաջին ինտերվենցիայի ժամանակ: Գաղութային-իմպերիալիստական հարստահարությունը Չինաստանում այն տեսակ ե, վոր այդ հարստահարիչ մեքենայի ճնշումը հասնում ե ազգաբնակության ամենախոնարհ խավերին: Դրանից ե ատելության այն հսկայական մթերումն, վոր ուղղված ե ալապես կոչված միլիտարիստների, այսինքն՝ ավաաական տերերի, ավազակների, կառավարիչների ե ոտար-կապիտալիստների դեմ. այն ոտա-

րերկրացիների դեմ, վորոնք յեկել ե հետները բերել են դամչի, թուր, թնդանոթ, անլուր շահագործում ե ավետարանական հեղության քարոզ: Ինքնին հասկանալի յե, վոր ավատակնն ձևերի ե միջազգային իմպերիալիզմի համակեցությունը չին հեղափոխությանը հաղորդում ե հսկայական թափ ե մի ջ ա գ գ ա յ ի ն նշանակություն:

Այստեղից ամենակարևոր յեզրափակությունն այն ե, վոր առաջինը՝ պայքարը իմպերիալիզմի դեմ Չինաստանում հսկայական համաշխարհային յերեվույթ ե, յերկրորդը՝ այդ պայքարը խաչաձևվում ե պալքարի հետ ընդդեմ ավատականության: Ուստի, քանի վոր հետադայում մենք պիտի մոտենանք գործնական քաղաքականության զանազան խընդիրներին, ապագայի համար կարող ենք հետևյալ հիմնական յեզրակացությունն անել՝ «մտքից հանել», ի նկատի չառնել ե ամենակարևոր տեղը չտալ պալքարին ընդդեմ իմպերիալիզմի՝ մի կողմից, ե ընդդեմ ավատականության՝ մյուս կողմից, ալապես ի Դա սխալ կլիներ կուսակցական չի կարելի: Դա սխալ կլիներ հեղափոխության տաքտիկան կազմելիս՝ չինական հեղափոխության ճամբի տվյալ մասում, անցնելիք ճամբի տվյալ վերելքում:

4. ՉԻՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Հետևյալ հարցը չին հեղափոխու-
թյան հեռանկարների խնդիրն է:
Նախ մենք այդ խնդիրը կդնենք ընդհանուր ձե-
վով, իսկ հետո կտանք առարկայական վերլու-
ծում ազգային-հեղափոխական ճակատի ներսում
ծավալվող դասակարգային պայքարի և դրա հետ
կապված դասակարգային ուժերի խմբակցու-
թյունների նոր դասավորման ու շարժման
առարկայական հեռանկարների:

Նախ և առաջ մի քանի խոսք չին հեղա-
փոխության հետագա զարգացման
յերկու հեռանկար գծելու հնարա-
վորության մասին: Ընկ. Ռադեկին ելե
յեկել այդ մտքին և դեմ առել «վոչ-կապիտա-
լիստական զարգացման» հասկացողությանը:

«Վոչ-կապիտալիստական զարգացումը» հին
տերմին է: Նա գործ է ածվել մեր բանակովի
մեջ նարոդնիկների դեմ շատ վաղ ժամանակ և
տարակույս չկար, թե ինչ եր հասկացվում
«վոչ-կապիտալիստական զարգացում» ասելով:
Վորպեսզի վոչ մի կասկած չմնա, կարելի չե
մի անգամ ել ընդգծել, վոր յերբ մենք այդ
տերմինը գործ ենք ածում, խոսքը դեպի

սոցիալիզմն ընթացող զարգացման մասին
ե լինում: Թեյեվ, իհարկե, այդ չի բանը: Ավելի
մեծ ուշադրության է արժանի ընկ. Ռադեկի
նկատողությունն այն մասին, թե միայն մի
հատիկ հեռանկար ունի չին հեղափոխությու-
նը, և այդ հեռանկարն է՝ զարգացում դեպի սո-
ցիալիզմը:

Յեթե միայն մի հատիկ հեռանկար գոյու-
թյուն ունենար չին հեղափոխության համար,
թա, իհարկե, չափազանց հաճելի կլիներ, ու-
կայն, տարաբախտաբար, բանը ավելի բարդ է:
Ինքնին հասկանալի չե, յեթե ընկ. Ռադեկի պես
դուրս գցես ավատականության դեմ պայքարի
պատմական խնդիրը և միաժամանակ մոռացու-
թյան տառ ոտար իմպերիալիզմի դեմ պայքարի
խնդիրը, գործն առհասարակ շատ կհեշտանա: Մի
բան, վոր ավատականություն չկա, — մնում է
ուրեմն հեղափոխության զարգացման մի հատիկ
հեռանկար՝ սոցիալիստական զարգացումը: Իսկ
յեթե բուրժուական հեղափոխության խնդիրը
վերջնականապես դեռ չի լուծված, ապա ուրեմն
խնդիրը շատ ավելի բարդ է:

Իսկապես, միթե անհնար է հետագա պայքարի
հեռանկարը, բայց կոմպրոմիսներով (զիջումնե-
րով): Միթե չի տրված խնդրի «կիսալուծում»
ընթանալ դեպի այն, վսր տակավին չկա և
դեպի վորը, հետևաբար, կարելի չե «շարժվել»:
Միլիտարիստներին ջախջախել, բայց ավա-
տականության մոացորդները արմատիկ
չանել և հողային հեղափոխություն չը

կատարել: Հաղթել իմպերիալիստներին, բայց նրանց հետ համաձայնութեան գալ՝ յերկրի տնտեսութիւնը միասին խնամակալելու և կապիտալիստաբար ղեկավարելու նպատակով: Մի շարք հասարակական վերանորոգութիւններ անել, բայց դրանց շրջանակից և վնչ մի դեպքում դուրս չգալ: Ընթանալ բանվորների հետ, բայց վնչ մի դեպքում նրանց չհանձնել գերիշխանութիւն ունի: Յեթե Չինաստանի կետը միլիտարիստների ձեռքին չլիներ, յեթե իմպերիալիստական հասցված լիներ վճռական հարված, այն ժամանակ շաժումն այդ ուղղութեամբ անկարելի կլիներ: Սակայն հիմա դեռ յեռ յեռ կարելի չէ, թեև ծանփալովոր դասակարգային պայքարը հեղափոխութեան զարգացման այս ուղիի կողմնակիցներին ավելի և ավելի հակահեղափոխութեան կողմնակիցներ ե դարձնելու:

Մյուս հեռանկարը—դա բուրժուական հեղափոխութեան արագ վախճանին հասցնելն է. այդ հեղափոխութիւնը դասակարգային, հետևաբար և վերջին հաշվով այլ տնտեսական ոելսերի վրա դնելն է և ապա շարժումը զարգացման սոցիալիստական ուղիով:

Վերջապես պետք է ասել, վոր Չինաստանի առաջին հեռանկարի մի ուրիշ վարիանտ ել կա, վոր ընկ. Ռադեկը չի ուզում ճանաչել: Չինաստանը մի յերկիր է, վոր տեխնիկապես ու տնտեսապես ավելի յետամնաց է, քան նախահեղափոխական Ռուսաստանը: Նրա համար հնա-

րավոր է նույն իսկ այնպիսի ուղի, յերբ բուրժուական հեղափոխութիւնը հասնում է իր վախճանին, յերբ վարին խավերի արմատական հեղափոխական դիկտատուրան ակնհերե է, յերբ գերիշխանութիւնը պատկանում է պրոլետարիատին, սակայն ինքն ուրույն սոցիալիստական զարգացման համար ուժը չի պատու: Միջազգային շրջապատի վորոշ պայմաններում, այսինքն՝ համաշխարհային տնտեսութեան ուրիշ ծայրերում յեթե միջազգային հեղափոխութիւնը համընթաց բնույթ գային յեթե կապիտալիստական տերութիւնստանա, յեթե կապիտալիստական տերութիւնստանը շրջապատեն ի. Ս. Հ. Միութիւնը, մի ները շրջապատեն ուժերի աննպաստ դախոսքով համաշխարհային ուժերի աննպաստ դախոսքով համաշխարհային միանգամայն տեղին սավորութեան դեպքում—միանգամայն տեղին կլինի այն հարցը, թե ինչ կարելիութիւն կա այն վերասերման համար, վորի մասին այնքան «ավելորդ բան» է ասված ի. Ս. Հ. Միութեան նկատմամբ: Ընկ. Ռադեկի հետ կատարվում է մի զարմանալի կերպարանափոխութիւն. Ս. ի. Ս. Հ. Միութեան նկատմամբ նա ծայր աստիճան հոռի յե տրամադրված, մինչդեռ Չինաստանի նկատմամբ՝ նա գերլալատես է:

Ս. ի. Ս. Հ. Միութեան նկատմամբ նա յերկու պերսպեկտիվ է հնարավոր համարում՝ «տերմիդորյան վերասերում» և սոցիալիզմի շինարարութիւն: Այստեղ «մեկ յերկրում» չի կարելի սոցիալիզմ կառուցանել, իսկ Չինաստանում—դա միանգամայն հնարավոր է: Նա հենց այդպես ել առում է՝ պետք չէ Չինաստանի դեմ

Նետել այդ միտքը՝ մի յերկրում սոցիալիզմ կառուցանելու մասին: Կարելի չէ սկզբում մտածել, վոր դա «բարեհոգի կատակ է»: Բայց այդ «կատակը» ընկ. Ռադեկի մտայնության մեջ խորունկ արմատ է գցել: Մի բան վոր Չինաստանում ավատականություն չկա (առանձնապես ջերմ «ռադեկականները» «համաձայն» են միջախի «վոչ-թերունների» հետ, վոր Չինաստանում ավատականությունը իսպառ վոչնչացվել է քրիստոնեյությունից հարյուր տարի առաջ), ապա ել ինչ ասել, վոր Չինաստանն՝ ըստ իր անտեսական զարգացման տիպի՝ ավելի բարձր է, քան Ռուսաստանն է յեղել:

Յեթե Չինաստանում ավատականության հետքեր չկան, իսկ մեզանում յեղել են, յեթե մեզ սպառնում է «վանդեյան»*, և գյուղացիության ու բանվորության միաբանության գործը հարցական նշանի տակ է (ինչպես պնդում է մեր ոպպոզիցիան), իսկ չինական բոլոր բանվորների և գյուղացիների միջև շատ ավելի ամուր է լինելու, ապա ուրեմն՝ այստեղից, — ինչպես յերկու անգամ յերկուն հավասար է չորսի, — բղխում է սոցիալիզմի շինարարության խնդրում հոռետեսություն՝ մեր նկատմամբ և լավատեսություն՝ Չինաստանի նկատմամբ:

Սակայն պարզ է, վոր փոքր ի շատե ճշգրիտ անտեսական վերլուծումն ընկեր Ռադեկի

* Վանդեյա Ֆրանսիայի մի գավառի անունն է, վորտեղից Ֆրանսիական Մեծ Հեղափոխության միջոցին ծայր տվավ հակահեղափոխությունը:
Մանոթ Թարգմ.

այս խնդրում ունեցած տեսակետի դեմ է խոսում:

Հասկանալի բան է, վոր սոցիալիստական հարաբերությանց զարգացման հեռանկարը յենթադրում է յերկրի ներսում դասակարգերի հրակայական տեղափոխություն և պետական իշխանության դասակարգային տեղափոխություն, այսինքն՝ այլ հասարակական-դասակարգային հիմք պետական իսկ իշխանության համար: Ինքնին հասկանալի չէ, վոր այդ հեռանկարների զարգացումը յենթադրում է Չինաստանի կատարյալ միություն կազմելը, ազգային-ազատագրական պայքարի կատարյալ վախճանին հանգելը, հողային խնդրի ամենաարմատական լուծումը, իմպերիալիստների կատարյալ պարտությունը: Այդ հիմքի վրա, վորտեղ մեկ ողակը կապվում է մյուսի հետ, շարժումը հասարակական-դասակարգային զանազան ուժերի խմբակցությունների տեղափոխության միջոցով անցնելու յե հեղափոխության սոցիալիստական ռեյսերի վրա:

Ընկ. Ռադեկի հետ կարելի չէ վորոշ չափով համաձայնել չին հեղափոխության զարգացման ետապների (անցնելիք ճամբամասերի) խնդրում: Այնու հանգերձ պետք է նկատել, վոր ընկ. Ռադեկի այդ խնդրում արծարծած տեսալիկետը բավական հստակորեն ձևակերպված է յեղել Կոմինտերնի Գործկոմի լայնանիստ պլանումի միջոցին՝ չին խնդրի մասնաժողովում: Չին հեղափոխության ետապների մասին արտա-

սանած մեր ճառում մենք նախատեսել էյինք, մոտավորապես, չին հեղափոխության յերեք փուլերը՝ յերկուսը—անցած և անցումն յերկրորդիցը դեպի յերրորդ փուլը: Սկզբում պայքարի ձեռնարկողները՝ բուրժուազիան, ուսանողությունը և մոտավորականությունն էյին, որոնք հենարան էյին վորոնում բանվոր դասակարգի և գյուղացիության մեջ: Յեվ պետք է ասել՝ այդ միջոցին վնչ բանվորները, վնչ գյուղացիները իմպերիալիզմի դեմ շարժման մեջ տակավին բավականաչափ հոշոր դեր չէյին խաղում: Յերկրորդ փուլը բնորոշվում է բանվոր դասակարգի գործոն յեւույթնեւով, գյուղացիական շարժման սկզբնավորությամբ և, դրանց հետեւանքով, ծանրության կենտրոնի տեղափոխությունը մանր-բուրժուազիայի մեջ: Այսպիսով մենք այստեղ ունենք բանվոր դասակարգի աճող ճնշումը դեռ ևս ազատամիտ բուրժուազիայի գերիշխանության պահին, գերիշխանության, վորի վրա արդեն աչք է դնում պրոլետարիատը: Այստեղ, ուժերի բլոկում, ուղղված ընդդէմ իմպերիալիզմի, բուրժուազիան տակավին մասնակցում է, թեև արդեն սկսում է վախենալ զանգվածային շարժման աճումից: Յեվ վերջապես այն ետապը (ճամփամասը), վոր մենք հիմա ապրում ենք, և վորը չոր ու ցամաք գծագրությամբ ու կոպիտ կերպով կարելի չէ անվանել անցումն դասակարգային բլոկից ազգային - հեղափոխական ճակատի՝ բուրժուազիայի, բանվոր դասակարգի և գյուղացիության

միջև—մի այլ բլոկի, վորից դուրս է դալիս խոշոր բուրժուազիան, մասամբ անգնմ մանր ու միջին բուրժուազիան:

Դասակարգային պայքարի ծավալումը ներկայումս ցուցադրում է չին հեղափոխության զարգացման մեջ այդ պատմական ուղեմասը, հասարակական ուժերի այնպիսի դասավորման գոյությունը, յերբ բուրժուազիան սկսում է յետքաշվել հեղափոխությունից, յերբ նա դառնում է, բայց դեռ իսպառ չի դարձել, հակահեղափոխական:

Այստեղ պետք է ընդգծեմ մի միտք, վոր եապես կարեւոր է: Չինաստանը—բազմաթիվ հասարակական-տնտեսական կացությունների և դասակարգի մեջ՝ բազմաթիվ տարբեր յերանգների յերկրը է: Դա բնավ ընդհանուր տնտեսական հասունության վկայական չէ: Ընդհակառակը, դա Չինաստանի և չին տրնտեսության, տեխնիկական և տնտեսական մեծ հետամնացության նշան է: Այստեղ կիսաբանվորները, արհեստավորների, մանր առևտրականների շատ շերտեր կան: Բուրժուազիայի մեջ զանազան յերանգներ կան՝ ոտսր կապիտալի հետ ունեցած կապերի տարբեր տիպերով: Ուստի և միանգամայն բնական է, վոր բուրժուազիայի քաշվելը կատարվում է յերբեմն տարրի-նակ ծուռ ու մուռ ուղիներով: Չի կարենալ բանն այնպես պատկերել, իբրև թե դասա-

կարգային հողակողիողներն այստեղ ստուգորեն սահմանափակված են և ամբողջովին ու միանգամից պոկվում են. ազգային-հեղափոխական ճակատից: Այդ խայտաբղետությունն ավելի ցայտուն է արտահայտվում քաղաքային մասնի բուրժուազիայի մեջ: Այստեղ կան՝ քաղաքային մտավորականություն, արհեստավորներ, մանր քաղաքացիներ, ինքնուրույն առևտրականներ և նրանք, վոր շատ վատ ապրելով, յերբեմն վարձու բանվոր ունեն, վորոնց ուղղակի թե անուղղակի կերպով շահագործում են: Այս շերտը աճող հեղափոխությունը մատակարարում է զանազան չափի և մեծություն զանգվածներ: Մի կողմից մենք տեսնում ենք մանր բուրժուազիայի շատ արմատական հատված, իսկ մյուս կողմից՝ մանր բուրժուազիայի մի հատված, վոր դառնում է չափազանց հետադիմական, վորովհետև նա ինքն ել «բանվոր» դասակարգի անիրագործելի պահանջների» սպառնալիքի տակ է: Մանր բուրժուազիայի այդպիսի հատվածները ձայնակցում են խոշոր խոզեյիններին և նրանց հետ միասին գոռում այսպես կոչված «բանվորական ահաբեկման» մասին:

Բուրժուազիայի և նրա զանազան մասերի անջատումը պատմական պրոցեսս է: Մենք պարզ տեսնում ենք այդ անջատումը, կարելի չէ ֆիզիկապես շոշափել այն ձեռներով: Ազգային-հեղափոխական ճակատի ներսում դասակարգային պայքարի բնագավառում, այդ յերեվոյթը գտել է իր արտահայտությունը մի

չափք պատմական կարևորություն ունեցող դեպքերի մեջ: Սակայն այստեղ պետք է շեշտել, վոր այդ պրոցեսսում անջատումը հեղափոխությունից և հակահեղափոխական բանակն անցնելը՝ անհավասարաչափ են: Տաքտիկական խնդիրների լուծման միջոցին քանակի այդ զանազանությունը, զանազան բուրժուական խմբակցությունների ան-միորինակությունը և նրանց՝ հեղափոխությունից կտրվելու ան-միաժամանակությունը, անտարակույս, անհրաժեշտ է ստրատեգիական և տաքտիկական տեսակետից հաշվի առնել:

Ինչպես մենք արդեն ասել ենք դեռ ևս կոմինտերնի Գործկոմի Vll պլենումի մեջ, չին հեղափոխությունն այժմ հեղափոխության զարգացման երկրորդ ետապից յերրորդին անցնելու փուլի մեջ է: Բանվոր դասակարգն աճող չափով պայքարում է ընդդեմ բուրժուազիայի՝ ազգային-հեղափոխական շարժման մեջ գերիշխանություն ձեռք բերելու համար և ավելի ու ավելի յե շեշտում իր դերը, վորպես ղեկավարի, վոր վորոշում է հեղափոխական շարժման ուժերը, դրանով իսկ նախագծելով որոշ (սոցիալիստական) ուղի չինական բովանդակ հեղափոխության առջև:

Անցողակի կանգ առնենք հետևյալ հարցի վրա: Հնարավոր է առհասարակ չին հեղափոխության համար զարգացման սոցիալիստական ուղին. հնարավոր է դա նախ և առաջ տնտեսական տեսակետով:

Հնարավոր եւ արդյոք չին հեղափոխութեան համար զարգացման սոցիալիստական ուղին նախ և առաջ տնտեսական տեսակետից. այդ հարցին պետք եւ պատասխանել հետևյալ կերպով: Զինաստանում գոյութիւն ունեն տնտեսական հրամանատարական բարձունքներ, վորոնք, գլխավորապէս, ոտար կապիտալի ձեռքին են: Հետևողական, մինչև վախճանը հասցրած ազատագրական պայքարը, վոր յենթադրում ե իմպերիալիստների վոնդումը Զինաստանից, դրանով իսկ հնարավոր ե դարձնում խոշոր ձեռնարկութիւնների բռնագրավումը, յեթե լինի անհրաժեշտ հավասարակշռում, զանազան կապիտալիստական տերութեանց միջև յեղած հակամարտութիւններից ոգովելու համար կարևոր խաղ և այլն: Ծանր արդյունագործութիւնը, մանածային արդյունագործութիւնը, յերկաթուղիները, հանքերը, նշանակալից չափով բանկային սիստեմը և այլն, ավելացնենք դրաց վրա հողը, — կարող են ազգայնացվել. մի բան, վոր յենթադրում ե իշխանութեան վորոշ հասարակական-դասակարգային կերտվածք: Այս պրոցեսսի քաղաքական նախադրյալները կարտահայտվեն՝ պրոլետարիատի և գյուղացիութեան դիկտատուրայի մեջ, վոր աշխուհետև կվերածվի բանվորների և գյուղացիների դաշնակցութեան պրոլետարիատի՝ ղեկավարութեամբ: Այնուամենայնիվ Զինաստանի ընդհանուր տնտեսական կառուցվածքն այն տեսակ ե, վոր չափազանց մեծ ե վտանգը միջազգային ուժերի ոգնութեան բացակայութեան դեպքում,

վոր զարգացումը կծռի ոոցիալիստական ուղիից: Սակայն այստեղ ոգնութիւն կհասնեն մի շարք հանգամանքներ: Առաջինը՝ խորհրդային Միութեան գոյութիւնը: Յերկրորդը՝ կապիտալիստական տերութեանց հնարավոր ոգտագործումը և տրանզիտը խորհրդային Միութեան հողով Յեւրոպայից: Յերկրորդը՝ զանազան բաշխումները կապիտալիստական տերութիւնների միջև: Զորրորդը՝ միջազգային պրոլետարիատի ոգնութիւնը, վոր չին հեղափոխութեան կողմն ե պահում: Հինգերորդը՝ գաղութային շարժման աճումը և այլն: Այս ամենը կարող ե ապահովել Զինաստանի զարգացման համար սոցիալիստական ուղին: Ինքնին հասկանալի յե, վոր այդ դրութիւնները պատասխան չեն տալիս առարկայական-տաքտիկական հարցերին: Նրանք միայն մի հարցի յեն պատասխան տալիս. նրանք պահանջում են, թե բանվոր դասակարգի կուսակցութեան որվա խնդիրը, չին կոմմունիստական կուսակցութեան խնդիրը, ամեն մի կոմմունիստական կուսակցութեան խնդիրը և կոմմունիստական բովանդակ ինտերնացիոնալի խնդիրը՝ չին տական բովանդակ ինտերնացիոնալի խնդիրը՝ չին հեղափոխութեան զարգացման սոցիալիստական ուղիի համար պայքար մղելու մեջ ե:

5. ԱԶԳԱՅԻՆ-ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԸ ՅԵՎ ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՊԱՅԳԱՐԸ

Հիմա պիտի ավելի առարկայական կերպով դնենք չին հեղափոխության ընթացիկ ետապի դասակարգային պայքարին վերաբերող հարցը: Մենք այստեղ թողնում ենք գրեթե բոլոր մանրամասները և անգամ համեմատաբար կարևոր գծերը, վոր բնորոշում են կացությունը, որինակ՝ ոտար իմպերիալիստական բուրժուազիայի ուժերի մեջ զանազան որիյենտացիաների և զանազան յերանգների խնդիրը՝ չին հեղափոխության նկատմամբ: Այստեղ կարևոր է շեշտել այն հանգամանքը, վոր Մուկդենի խմբի հյուսիսային միլիտարիստները ուժերի միաբաբանությունը Չան-Չո-Լինի գլխավորությամբ բոլոր յերանգների իմպերիալիստներին հետ, վոր զինված պայքար են մղում չին ժողովրդի դեմ — ունի մի վորոշակի քաղաքական առանցք: Այդ քաղաքական առանցքն այն է, վոր մեկուսացվի Գոմինդանի ձախ թևը, մեկուսացվեն առաջին հերթին կոմունիստները՝ իմպերիալիզմի ուժերի, Մուկդենի խմբի ուժերի, այսինքն՝ Չան-Չո-Լինի ուժերի և աջակողմյան Գոմինդանականների միջև յեղած բլոկի միջոցով Չան-Կայ-Շիի գլխավոր

րությամբ: (Յերբ վոր մենք ասում ենք «ձախակողմյան Գոմինդանականներ», չպիտի անուշադիր թողնենք մի շարք միջին տեղ գրավող խմբակցությունների գոյությունը, վորոնք մշտնում են այսպես կոչված «ձախ Գոմինդանի» մեջ):

Իմպերիալիստական մամուլի գրեթե բոլոր որդանները միանգամայն բաց կերպով անդ դիծն են առաջ տանում, գործն այսպես ձևակերպելով՝ դժուր արեք «ուս խորհրդատուներին», դժուր արեք կոմունիստներին, խեղդեցեք կոմունիստների հետ միասին նաև արմատական Գոմինդանականներին, խեղդեցեք բանվորական շարժումը, սանձարեցեք գյուղացիներին — այն ժամանակ գործը կշտկվի, և կարելի կլինի համաձայնության գալ: Չանազան ժամանակ և զանազան ձևերով Չան-Չո-Լինը քանիցս հայտարարել է, թե իմպերիալիստների դեմ պայքարելու խնդրում իր և Գոմինդանականների միջև «եական» տարաձայնություններ չկան, միայն թե նա (Չան-Չո-Լինը) ավելի չափավոր դիրք է բռնում: Հո չի կարելի մի անգամից վերացնել սոհավասար պայմանագրերը: Սակայն դրանք սկզբունքային տարաձայնություններ չեն: Այն, վոր անշատում է նրան հարավայիններից — դա պայքարն է «կարմիր վտանգի դեմ», պայքարը Ս.Ս.Հ.Մ. ազդեցության դեմ, վորը, իբրև թե, շարունակում է հին ցարական քաղաքականությունը՝ միջամտելով չինական գործերին: Կա մի բնորոշ հանգամանք զանազան դասակարգային

ուժերի և զանազան դասակարգային խմբակցությանց ուժերի խաղի մեջ: Մուկղենի խմբակցությունը և ոտար խմբերիալիզմի զանազան խմբակցություններն իրենց կողմն են քաշում աջակողմյան՝ գոմիյն դանականներին և փորձում են—վոչ առանց աջողության—կամաց կամաց նրանց իրենց գործակալները, իրենց մարդիկը դարձնել: Մուկղենի խմբի ամենաաջակողմյան դեմքերը (որինակ՝ զորավար Յան-Յուլ-Տինը, վորին համարում են Մուկղենի խմբակցության «ուղեղը», և վորը «ձախակողմյանի» համբավ ունի), առնաձնապես սուր կերպով են մարմնացնում այդ տենդենցը—բլոկ ստեղծելու խմբերիալիստների և աջակողմյան գոմիյնականների հետ՝ ավելի ու ավելի դաժան պայքար մղելու նպատակով ընդդեմ ձախակողմյան Գոմիյնդանի և, առաջին հերթին, ընդդեմ կոմմունիստական կուսակցության: Պեսքե ասել, վոր բովանդակ միջազգային բուրժուազիան, Մուկղենի խմբակցության բոլոր որդանները, աջակողմյան գոմիյնականները, ձախ մուկղենցիները, զանազան յերանգի բուրժուական մամուլը—սխտեմարար խփում են այդ կետին: Դա նրանց հիմնական քաղաքական գիծն է: Հասկանալի բան է, վոր «կարմիրների» «թեր» թե «դեմ» ձևակերպությունը—յերկրի տնտեսության մեջ, նրա հասարակական-դասակարգային շերտավորման մեջ, ծավալվող դասակարգային պայքարում—խոր արմատ ունի: Նու սերտորեն կապված է ազա-

տամիտ բուրժուազիայի պարզորեն արտահայտված աջացման պրոցեսսի հետ, այդ բուրժուազիայի աստիճանական անջատման հետ՝ ընդհանուր ազգային-հեղափոխական բլոկից, նրա հակահեղափոխության բանակին հարելու պրոցեսսի հետ: մի բան, վոր, հասկանալի չէ, կապված է մի շարք բաղխումների, կոնֆլիկտների, դավաճանությունների, հեղաշրջումների հետ և այլն, և այլն, վորոնց մասին խոսքը ստորև է լինելու: Անջատման այդ պրոցեսսը, իր հերթին, կապված է մի այլ գործավոր պրոցեսսի հետ, վոր տեղի ունի չին հասարակության ծոցում, բան վորն երի և գյուղացիներին մասսայական շարժման գործավոր աճեցման հետ, յերբ վոր քաղաքական կյանքի մեջ առաջին անգամը աշխատավորների միլիոնները հաղորդակից են լինում քաղաքական կյանքին, հանդես են գալիս ավելի ու ավելի վճռականորեն իրենց դասակարգային պահանջներով, վոր որ ավուր, ամիս առ ամիս անխուցից ազգային-հեղափոխական նախապես միասնական ճակատից այն մասը, վոր արտահայտում է շահերը խմբակցությունների, վորոնք բանվորի և գյուղացու նկատմամբ հապարակական-դասակարգային պլյուսներ են: Անգամ բուրժուական դիզային պլյուսներ են: Անգամ բուրժուական տողները, ասենք՝ պաշտոնական անգլիական առևտրական գեկույցի հեղինակները,* վեր են

* «Բայի ալն, վոր 1925 թ. առաջացրեց ամենախոշոր գոր-

Հսկայական հորձանքով Ձինաստանի վրայից
անցած տնտեսական գործադուլները
Հափազանք արագ վառ-քաղաքական բնույթ
ստացան: Այդ գործադուլներն ամրացրին բան-

Շանհայի ապահովական դրոշարաններում 1925 թ. - Report on the commercial industrial and economic situation in China 10 30 June 1926», By A. H. George, p. 13.

[illegible]

ընդհանրապես և չինականի վրա՝ առաջին հերթին:

Զին բանվոր շարժման մեջ արդեն պայ-
ծառորեն դուրս են յեկել նրա կենտրոնա-
կան հանգուցային կետերը: Արժե հաշ-
վի առնել այնպիսի մի կետ, ինչպես Շան-
հայն է, վոր ավելի ու ավելի յե չինական
«բանվորական Պետրոգրադը» դառնում: Մենք
տեսանք, թե ինչպես չին բանվոր դասակարգի
պայքարը, համեմատաբար կարճ ժամանակամի-
ջոցում, տարերային անկազմակերպ, տարերային
անտեսական գործադուլներից հասավ բարձրա-
գույն ձևի, քաղաքական բնույթ կրող դասակար-
գային գիտակցական պայքարի: Շանհայի անցու-
դարձը, լոգունգները, վոր հանդես են բերել
բանվորները, դրոշակների սիմվոլները (խորհրդա-
նշանները), վորոնցով Շանհայի բանվորները կռվի-
յեն գնում, — այդ ամենը ցույց է տալիս բան-
վորական շարժման անորինակ թափը և այդ շարժ-
ման խիստ արագ տեմպը (ընթացքը), վոր
համեմատաբար կարճ ժամանակամիջոցում անց-
նելով բոլոր աստիճանները, դասակարգային
ինքնագիտակցության ամենապարզորակ և տար-
րական ձևերից հասել է շատ բարձր ձևերի:
Պայքարի ամենապարզ մեթոդներից՝ մինչև ամե-
նաբարձրերը: Վորովհետև բանվոր դասակարգի
պայքարի գերագույն մեթոդը ասպտամբուլությունն
է և շարժման դասակարգային գիտակցության
ամենաբարձր աստիճանը՝ բանվոր դասակար-
գի գեղի շխանության գաղափարը:

Զին բանվոր դասակարգը, չնայած իր ան-
ցած ահագին ճանապարհին, այնուամենայնիվ
այսօր չի հանդիսանում մի ըստ ամենայնի
միատարր ամբողջություն: Նրա ծոցում
կան մի շարք շերտեր՝ ըստ կուլտուրական
և քաղաքական մակարդակի շատ տարբեր:
Նրա ծոցում կան մի շարք հակամարտություններ,
և այդ հողի վրա պայքարը զանազան արհեստակ-
ցական միությունների միջև (կանտոնի բաղ-
խումները, վոր հրահրում է բուրժուազիան)
հաճախ քիչ է մնում զինված բաղխումների համար:
Նրա ծոցում գոյություն ունեն, ճիշտ է, վոչ ազ-
դեցիկ դեղին արհեստակցական միություն-
ները, վորոնց բուրժուազիան ոգտագործում է
յուրաքանչյուր կոնֆլիկտի, յուրաքանչյուր գոր-
ծագուլի ժամանակ: Մի խոսքով, ինչպես և ամեն
յերկրում, այնպես ել Զինաստանում դեռ ևս շատ
կան զանազան շփումներ և խոցեր բանվորա-
կան շարժման իսկ ներսում: Բայց դրա հետ
միասին, անտարակույս, այդ շարժման ընդհա-
նուր հաշվեհարդարը դեպի գորավոր վերելքը և
ծաղկումն է տանում:

Բանվորական շարժման վերելքի կողքին,
շատ նշանակալից ֆակտոր է, առաջնակարգ
պատմական արժեք ունեցող ֆակտոր — գյուղա-
ցիական շարժումը, վորը նմանապես իր
զարգացման տարերային ձևերից ավելի ու ավելի
կազմակերպված ձևերի յե անցնում: Այդ հաստա-
տում է վոչ միայն «կարմիր Տեգերի» աճումը,
այլև այնպիսի կազմակերպությունների զարգա-

Այսպիսով ազգային-հեղափոխական շարժումն ինքն ին, բանվորա-գյուղացիական դանդաղ ծների ներգրավումն ազգային-հեղափոխական հեղեղի մեջ — ազգային-հեղափոխական ճակատի ներսում անխուսափելիորեն առաջ բերին խմբակցություններ ժողովրդի մեծ փոփոխություն: Այդ հեռանկարը չի կարելի ծածկել: Դրա մասին պետք է խոսել: Լայնանիստ պլենումի չին մասնաժողովի նիստում մենք ասում եյինք. «Հիմա մենք այսպիսի դրություն մեջ ենք, վոր պիտի ընտրվի թյուն անենք, թե հեղափոխական պրոցեսում մեզն ենք ուղղում դաշնակցության ենք՝ գյուղացիներին, թե խոշոր արդյունաբերական բուրժուազիային: Ընկերներից մի քանիսը... այսպես եյին դատում. բուրժուազիան հեղափոխական ուժ է, մենք պիտի նրան մեր կողմը քաշենք: Դա ճիշտ է, բայց վորոշ չափով, մինչև այն կետը, յերբ յերկրն տրանք է առաջ գալիս՝ կամ գյուղացիներին, կամ բուրժուազիային հետ»:

Այդ բանն ասված է յեղել պարզորոշ կերպով նաև Կոմիստերնի Գործկոմի Լայնանիստ պլենումի ընդունած բանաձևում: Այդ բանաձևը նիշում է՝ վոր «չին հեղափոխության առաջնորդողացիության և մանր-բուրժուազիայի հեղափոխական բլոկն է, և այդ բլոկի մեջ գերիշխող

Ֆակտորը պրոլետարիատն է»: Այդ բանաձևն ասում է, վոր «հողային հարցին խիզախ մերձենալու բացակայությունը վտանգավոր է հեղափոխության համար»: Վերջապես բանաձևը դասակարգերի փոխհարաբերության խնդիրն այսպես է ձևակերպում. «Ընթացիկ դրության յուրորինակ առանձնահատկությունը նրա անցողական բնույթն է, յերբ պրոլետարիատը պիտի ընտրվի թյուն կատարի՝ կամ բուրժուազիայի նշանակալից խավերի բլոկի հեռանկարն ընդունի, կամ գյուղացիության հետ իր դաշնակցության հետագա ամրապնդման հեռանկարը: Յեթե պրոլետարիատը ամրատական հողային ծրագիր չառաջադրի, նա չի կարողանա գյուղացիությունը քաշել հեղափոխական պայքարի մեջ և ազգային-ազատագրական շարժման մեջ կկորցնի իր գերիշխանությունը»: («Կ. Ի. Գ. Կ. VII պլենումի թեզիսներն ու բանաձևերը», Պետհրատ, էջ 54): Պետք է ասել, վոր յեթե դասակարգային պայքարի հետևանքով գյուղացիության և բանվոր դասակարգի ներսում առաջ են գալիս զորավոր կազմակերպություններ, ապա այդ պայքարը կատարի ինքնակազմակերպություն է առաջացնում ինչպես հեղափոխության հին հակառակորդների, այնպես հեղափոխության հին հակառակորդների, այնպես հեղափոխությունից և անցնում հակահեղափոխական բանակը: Ընդ սմին հաճախ նկատվում է հասարակական միմիկրիի յերևույթ՝ վում է հասարակական միմիկրիի յերևույթ: հասարակական նմանողություն և դիմակավորում: Որինակ՝ հիմա ժողովրդականություն են վայել-

լում բանվորական արհեստակցական միությունները: Ուստի գործարանատերերն էլ իրենց կազմակերպությունները կոչում են «արհեստակցական միություններ»: Յերբեմն հարց ե հարուցվում է՝ ի՞նչ արհեստակցական միություն՝ բանվորներին, թե՞ գործարանատերերին: Յերբեմն այդ հոգի վրա ծիծաղելի դեպքեր են պատահում: Որինակ՝ հոգևորականությունը կանտոնում ունի իր արհեստակցական միությունը և առաջ ե մղում աղոթքի ու արարողությունների համար վարձի բարձրացման պահանջ: «Արհեստակցական շարժման» յուրորինակ ձև:

Գյուղում գոյություն ունեն մի շարք գանազան, արագ աճող կազմակերպություններ, վորոնք կոչվում են «հողատերերի միություններ» և այլն, և վորոնք քաղաքի խոզեյինների «արհեստակցական միությունների» և առաջին հերթին արդյունագործական ու առևտրական բուրժուազիայի կազմակերպությունների հետ կազմակերպված ույժ են ներկայացնում: Այդ ույժը ճնշումն է գործ դնում կառավարության վրա, վորի մեջը իր «մարդիկն» ունի, պահանջներ է առաջադրում և հաճախ հաջողություն ունենում: Նրանք գյուղերում հենվում են յուրորինակ ժանդարմների վրա, վորոնք «ջնարիներին» ձեռքումն են գանվում և կոչվում են «միևտուհանի»: «Միևտուհանի» — ուղղամտությանական ույժ է, վոր հաճախ գյուղացիական խմբերի, գյուղացիական միությունների դեմ իսկական ճակատամարտ է ունենում, իսկ քաղաքներում կարմիր զվարդիայի

սաղմը ներկայացնող բանվորական զինված խմբերի դեմ է բախվում:

Մենք կարող ենք նկատել մի շարք յերեվույթներ, վոր նման են մեղանում տեղի ունեցածներին: Որինակ՝ բուրժուազիայի լոգոնդներին մեկն ե՝ պայքար ընդդեմ բանվորների «ծայրահեղ» պահանջներին: Դա ուղղակի դասական լոգոնդ ե: Բուրժուազիայի գաղափարական պրոպագանդային պայքարի ամենագործական և զլխավոր մեթոդներից մեկն ե դա: Սրանց թվին են պատկանում նաև խոսակցությունները այն մասին, թե՞ գործադուլները քայքայում են անտեսությունը, թե՞ անընդհատ աճող գործադուլների և այն քառսի շնորհիվ, վոր հիմա իշխում ե անտեսական կյանքում, «չի կարելի գործ վարել» և այլն, և այլն: Սրանց թվին ե պատկանում և՛ կատաղի վրոնոցը այսպես կոչված «բանվորական ահաբեկության» մասին: Մանր բուրժուազիայի հիշատակել ենք, վոր նա մասին մենք արդեն հիշատակել ենք, վոր նա միատարր չե, վոր մանր բուրժուազիայի մի շարք շերտեր արագ-արագ հեռանում են հեղափոխությունից և դուրս գալիս ազգային-հեղափոխական բլոկից:

Պարզ ե, վոր դասակարգային ուժերի այժմյան ընդհանուր դրության համար բնորոշ ե ուժերի խմբակցությանց մեծ տեղափոխությունը. դա հեղափոխության զարգացման ճ գն ա-նը. դա հեղափոխության խավերի մի շարքը ժ ա մ ն ե: Բուրժուական ազգային հեղափո-բաժանվում ե միասնական ազգային հեղափո-խական ճակատից: Այդ խավերում նկատվում ե

վական համեստ չափանիշով: Բանվոր դասակարգի
և գյուղացիության համար հեղափոխության
խոշորագույն նվաճումներից մեկը՝ զանազան
ազատություններն են — գործադուլների, հավա-
քույթների, փողոցային զինված խմբերի և այլն:
Սակայն ազգային-հեղափոխական պայքարի մի
շարք մասերում մենք ականատես ենք յեղույթ-
ների, վորոնք շատ հեռու են բանվոր դա-
սակարգի և կոմունիստական կուսակցության
նվազագույն պահանջները բավարարելուց: Դա
կապված է դասակարգային պայքարի ընդ-
հանուր ընթացքի և Գոմինդանի ու ազգային
կառավարության ներսում կատարվող խմբակցու-
թյունների զանազան տեղափոխությունների հետ:
Գոմինդանի մեջ զանազան շերտերի գոյացումը
վաղուց հետե նկատելի յեր: Դեռ ևս 1925 թ.
Սուն-Շիում տեղի ունեցավ աջակողմյանների
համագումարը, վորի մասնակիցներն արտաքու-
վեցին Գոմինդանից: Այդ համագումարն ուղ-
ղակի կոմունիստներն էր լ՝ «կարմիր-
ներն» դեմ պայքար մղելու լողունգ
առաջադրեց: Նա իմպերիալիստների հետ համա-
ձայնության գալու ծրագիր առաջ քաշեց, թշնա-
մանքի ծրագիր Ս. Ս. Ն. Միության դեմ, բան-
վորական և գյուղացիական շարժման ճնշման
վորական և գյուղացիական շարժման ճնշման
կտրեցին-հանեցին Գոմինդանից: Դա պետք է
հաշվի առնել, վորովհետև այժմ տեղի ունի
Գոմինդանի մեջ ձախացումի պրոցես, և դա
առաջին հերթին մենք պիտի ուշադրության

առնենք: Կամ թե չե վերցնեք մի այնպիսի
անցք, ինչպես անցած տարվա մարտի 20-ի
հեղաշրջումն է, Չան-Կայ-Շիի հեղա-
շրջումը: Այն ժամանակ Կանտոնում, «ձախա-
կողմյան» Վան-Տին-Վեեմին, վոր մի խմբակցու-
թյան պարագլուխն էր, փոխարինեց Չան-Կայ-
Շին, հենվելով իրեն հավատարիմ զինված ուժե-
րի վրա: Նա ազգային կառավարության ներսում
դասակարգային հարաբերությունների վորոշ
փոփոխություն կատարեց: Այստեղ Գլխավոր
պատճառը, հասկանալի յե, ավելի ու ավելի բարձ-
րացող բանվորա-գյուղացիական շարժման
նկատմամբ բուրժուազիայի գիտակցած կիսա-
թշնամական, ապա և թշնամական որիյենտա-
ցիան էր:

Մի ուրիշ ձրինակ: Համեմատաբար մոտ
ժամանակներս, ազգային կառավարության Կան-
տոնից տեղափոխվելուց հետո, այնտեղ մնացել էր
Լի-Տին-Սինը, Գոմինդանի աջակողմյան զորա-
վարներից մեկը: Ահա այս իսկ զորավար Լի-
Տին-Սինը, վոր ինքը Գոմինդանի կուսակցու-
թյան անդամն է, ցրեց Գոմինդանի Կանտո-
նի կոմիտեն, նշանակեց իր կոմիտեն և
ապա հրապարակեց մի շարք կարգադրություն-
ներ, վորոնք շատ են խանգարում բանվորական
և գյուղացիական զարգացող շարժումը: Այդ պայ-
քարը տեղ-տեղ շատ սուր ձև էր ընդունել, յեր-
բեմն ուղղակի բաղխումներ են տեղի ունեցել: Մի
շարք նման վրդովեցուցիչ դեպքեր, ինչպես
մի քանի բանվորների

կոռուում, վորոնք մասնակցել եյին ոտար կոն-
ցեսսիայի գրավմանը, ինչպես Գուան-Դուան
գավառում պաշտոնական որգանների բռնած
դիրքը, վոր ավելի մոտ է «Չինտրինների» և
նրանց զինված խմբերի, «մինտուանի» դիրքին,
քան գյուղացիական միությունների և նրանց
զինված խմբերի դիրքին — այս ամենը միևնույն
ոպերայի կտորներն են: Պետք է նկատի ունե-
նալ, վոր մինչև հիմա գործնականում հողային
վերանորոգության խնդիրը դեռ չի դրված, ինչ-
պես հարկն է: Գլխավոր միջոցը, վոր ծրագրը-
ված էր — կապալավարձի նվազեցումը 25 տոկո-
սով — նշանակալից չափով թղթի վրա մնաց, նշա-
նակալից չափով այնպես էր շուռ տված, վոր նրա-
նից ոգտվեցին վոչ այն խավերը, վորոնց համար
նա ծրագրված էր:

Կարելի չէր հիշատակել մի շարք պաշտոնա-
կան որգաններ և մասնավորապես ռազմական
որգաններ, վորոնք հանդես են յեկել ընդդեմ
բանվորա-գյուղացիական կազմա-
կերպությունների՝ ռեպրեսսիվ միջոցնե-
րով: Ինքնին հասկանալի չէ, վոր այդ ամենը
տեղի չէ ունեցել շնորհիվ հիմնական վորոշ դա-
սակարգային որիյենատացիայի:

Ճիշտ է, բանն ամենուրեք միատեսակ չէ:
Այստեղ բազմաթիվ զանազանություններ կան:
Սակայն այնու հանդերձ պետք է ասել, վոր
Գոմինդանի ձախակողմյան տարրերի կազմա-
կերպությունները և նրանց ազդեցության ներ-
քո գտնվող կառավարական և զորական որգան

ների թշնամական յերույթները բանվորա-գյու-
ղացիական շարժման դեմ՝ բյուրեղանում
և դառնում են վորոշ քաղաքական գիծ,
վոր ծայր տվող հակահեղափոխության
գիծն է:

Այստեղ պետք է հիշատակել նաև այնպիսի
բաներ, ինչպես որինակ՝ ձախակողմյան Գոմին-
դանականների զանազան փորձերը՝ կապվելու
խմբերիադիստական խմբակցությունների հետ
և այլն: Թեև մեր տրամադրության ներքո առանձ-
նապես առաքիայական նյութեր չկան այդ մա-
սին, այնու հանդերձ մեր խորին համոզմունքով
այդպիսի փորձեր արվում են: Գոմինդանի
այդպիսի փորձեր արվում են: Գոմինդանի
ներսում ամբողջ այդ պայքարն արտահայտվում
է աջակողմյան և ձախակողմյան թեվերի պայքա-
րի մեջ: Ձախակողմյան աենդեհները վերջին
ամիսների ընթացքում իրենց վառ մարմնացումն
են գտել այսպես կոչված Չան-Կայ-Շիի
դիկտատուրայի մեջ, վորը գերագույն
հրամանատար, ազգային կառավարության նա-
խագահ և Գոմինդանի կենտրոնական գործադիր
խաղաղի նախագահն է յեղել, այսինքն՝ ըստ
կոմիտեյի նախագահն է կենտրոնացրել յերկ-
յության, իր ձեռքումն է կենտրոնացրել յերկ-
րի քաղաքական կազմակերպության յերեք գըլ-
խավոր գծերով կարևորագույն ֆունկցիաները:
Չան-Կայ-Շիի դիկտատուրան խոշոր բաղխումներ
առաջ բերեց Ուխանի ավելի ձախակողմյան ազ-
գային կառավարության և Չան-Կայ-Շիի միջև:
Մի ժամանակ, ըստ եյության, յերկու կենտրոն
կար — մեկը՝ Նանչանում, Չան-Կայ-Շիի շտա-

բում, իսկ մյուսը՝ Ուխանում, վորտեղ գտնվում
եր ազգային կառավարութիւնը:

Այդ բաղխումը իր խորունկ դա-
սակարգային հոգն ունի, վոր չի կարելի
սքողել «անհատական ինքնասիրութիւնների
պայքարով» և այլն: Այդ բաղխումը կապված
եր Գոմինդանի միջի ձախակողմյան և աջակող-
մյան կուսակցութիւնների պայքարի հետ, վոր
առանձնապէս սուր բնույթ ե կրում ձախակող-
մյան գոմինդանականների և Զինատանի կոմ-
մունիստական կուսակցութիւն միջև:

Հետևաբար, մենք արդեւն իսկ այստեղ
այն տեսակ փաստեր ունենք, վորոնց մեջ միաս-
նական ազգային-հեղափոխական շարժումից
անջատվող աջակողմյան ուժերի համախմբումը
գտել ե իր վառ արտահայտութիւնը:

Կարելի յե զանազան փաստերի մի տողրակ
բանալ, և բոլորը կհաստատեն, թե ինչպէս ազ-
գային ճակատի ներսում ծավալվող դասակար-
գային հակամարտութիւններն անդրադառնում են
և՛ Գոմինդանում, և՛ ազգային կառա-
վարութիւն մեջ և՛ անգամ բանակնե-
րում, իսկ առանձին-առանձին հրամանատար-
ները, առանձին քաղաքական գործիչները տա-
տանվում են մեկ և մյուս կողմերի միջև: Անտա-
րակույս խմբակցութիւնների զանազան տեղա-
փոխութիւնները, բաղխումներն այս բոլոր հիմ-
նարկութիւններում՝ սկսած բանակից մինչև
կենտրոնական ազգային կառավարութիւնը—
իրենց վտտի տակ ունեն վորպէս հիմք հասա-

րակական դասակարգային շարժման
նյութը: Այդ շարժումը անդրադառնում ե
բոլոր ղեկավարող վերին կազմակերպութիւննե-
րի մեջ, վորոնք խոշորագույն ղերն են իսողում
ազգային հեղափոխութիւն զարգացման գործում:

Ինքնին հասկանալի յե, վոր ըստ եյութիւն
այլ կերպ ել լինել չի կարող, վորովհետև Զինաս-
տանում գոյութիւն ունի գոմինդանյան միակ
կառավարող կուսակցութիւն սիստեմը, վոր
դասակարգերի բոլոր ե, և այդ դասակար-
գերի միջև հակամարտութիւնն որ ավելի ավե-
լի յե սրվում: Գոմինդանյան այդ կուսակցու-
թիւններից ե կազմվում ազգային կառավարու-
թիւնը, վոր կապված ե բանակի կազմակերպու-
թիւնների և կորպուսների հրամանատարների
թիւնների և կորպուսների կազմը նշանա-
հետ: Զորքի հրամանատարական կազմը նշանա-
կալից չափով բաղկացած ե բուրժուական, առե-
տրական և այլ տարրերից: Բացի այդ, պետք ե
նկատի առնել, վոր Հյուսիսային արշավանքի
ընթացքում ազգային-հեղափոխական բանակին
հարել են նաև զանազան զորավարներ, վորոնք
հարել են այն չափով, ինչ չափով ազգային-հե-
ղափոխական ղենքը ջարդել ե նրանց խզակոթ-
ները: Այն ամենը բաղմաթիվ բաղխումների
նյութ ե ստեղծում, ուստի և հասարակական-
դասակարգային մեխանիկայի բոլոր տատանում-
ները չեն կարող չանդրադառնալ բովանդակ ճա-
կատի յերկարութիւնը, բոլոր ապարասներում,
ինստիտուտներում, վորոնք կազմակերպում և
վարում են ազգային-հեղափոխական շարժումը:

գրոհը— իմպերիալիստական բնույթ ունեյին: Հայրենիքի պաշտպանության գործում մենք վոչ միայն կերենակուն չեյինք ոգնում, այլև այդ պաշտպանությանը հակառակ եյինք, մենք կազմալուծում եյինք այդ պաշտպանությունը: Իսկ ազգային-հեղափոխության պայքարի նկատմամբ վոչ վոք չի խիզախի ասելու, թե, որինակ, կոմմունիստները չպիտի ոգնեն հյուսիսային արշավանքին: Ավելին՝ կոմմունիստների դիրքը, այսինքն՝ ամենահետևողական, արմունիստներն այդ հողի վրա հնարավոր փթած կոմպրոմիսները կանխեն, ընդլայնեն հաղթական ռազմապայքարը և, իհարկե, հաշվի առնելով իմպերիալիստական տերությանց տարածայնությունների սգտագործման հնարավորությունը, հանդիսանան ազգային ազատագրության գաղափարի ամենավճռական ներկայացուցիչները: Բանվոր գասակարգի տեսակետից այդպես պետք է դրվի խնդիրը: Դա փոխում է պատկերը, այդ մոմենտը խոշորագույն դեր է խաղում: Պայքարել, վորքան վոր ուժերը ներում են իմպերիալիստական ճնշումի դեմ— անհրաժեշտ է: Իսկ ընկ. Ռադեկը, Շանհայի դրավումից մեկ թե յերկու որ առաջ, իր գեկույցի մեջ ասում եր. «Ընկերներ, չին հեղափոխության ծանրության կենտրոնը Շանհայում չե, նրա մեջ չե, թե մոտիկ ապագայում Շանհայը կգրավվի, թե վոչ: Ծանրության կենտրոնը հիմա Խանկոուի մեջ է: Շանհայի դրավումն առհասարակ շատ դժվար

բան է»: Մինչգեռ Շանհայի և Շանհայի խնդրի շուրջը մի ժամանակ աղմկում եր վողջ աշխարհը: Շանհայը բոլոր վեճերի կենտրոնն եր: Առել թե «առհասարակ դժվար է դրավել» Շանհայը, կնշանակի ժխտել միլիտարիստների և նրանց ոտար հովանավորողների դեմ պայքարելու հնարավորությունը, կնշանակի ժխտել հյուսիսային արշավանքի նշանակութունը, կնշանակի քարոզել պարտություն ազգային ազատակի ջարդոցի պարտություն ճակատում: Մենք պիտի գրության պայքարի վոր միլիտարիստների և իմպերիալիստների դեմ պայքարելու խնդիրները դեռ ևս չեն լուծված: Պետք է խորտակել Չան-Չո-Լինին մինչև վերջ, իմպերիալիզմը պետք է վերջնականորեն յետ մղել: Ուստի և վոչմի դեպքում չի կարելի հակադրել ավատատերերի և իմպերիալիստների խորտակման խնդիրը ազգային-հեղափոխական միասնական ճակատի մեջ ծավալվող դասակարգային պայքարի խնդրին: Պեկինի խնդիրը և այլն կանգնած է հեղափոխական ժողովրդի առջև, և յերես շուռ տալ դրանից չի կարելի: Դրամեջ է, այսինքն՝ ռազմական ճակատի նկատմամբ դրական վերաբերմունքի մեջ է ամենամեծ տարբերությունը այն միջավայրից, վոր ունեցել ենք մենք կերենակու որոք... Հետևաբար բանվորական կազմակերպություններն ու կոմմունիստական կուսակցությունը պիտի հաշվի առնեն այդ խնդիրը, չնայած վոր «ինքն ըստ ինքյան» Չան-հայ-Շին բնավ ավելի լավ չե, թերևս ավելի

վատ ե, քան կերենակին: Կերենակին մանր բուրժուական դեմոկրատ եր, իսկ Չան-Կայ-Շին՝ խոշոր բուրժուազիայի ներկայացուցիչը: Պատերազմի խնդրում մենք պետք է ակտիվ կերպով պայքարել չին ք մանր-բուրժուական դեմոկրատ կերենակու դեմ և նրան վորեւե ոգնություն հասցնելը կնշանակեր դավաճանել հեղափոխության: Սակայն պրոլետարիատի կուսակցությունը կարող եր ոգնել Չան-Կայ-Շին, քան ի դեռ նա ակտիվ պատերազմ եր մղում միլիտարիզմի և իմպերիալիստների դեմ, քանի դեռ նա չեր անցել հակառակ բանակը ու չեր դավաճանել, և չնայած վոր, ըստ իր դատակարգային եյության, խոսելով վերացականորեն, նա ավելի «աջակողմյան» է և «վատ», քան կերենակին: Ի՞նչն է ճիշտը ընկ. Ռադեկի պնդումների մեջ: Այն, վոր պետք է ուժեր հավաքել Չան-Կայ-Շիի դեմ պայքարելու համար, վոր Չան-Կայ-Շին անխուսափելիորեն դառնում է բանվորների և գյուղացիների թշնամին: Ի՞նչն է սխալը այդ պնդումների մեջ: Այն, վոր ընկ. Ռադեկի համար ճակատի խնդիրը գոյություն չունի: Սխալ է նույնպես զինված կռվի բռնվել, առանց նախապատրաստված ուժեր ունենալու: Լենինը ուսուցել է անվախ վարել ապստամբությունը: Բայց Լենինը ուսուցել է նաև «չխաղալ ապստամբության հետ»: Այստեղից՝ յեղրակացություն հյուսիսային ապստամբությանը ոգնություն (իսկ կերեն-

ակու որոք պատերազմի դեմ): Ուզնություն Չան-Կայ-Շիի բանակին, վոր պայքար է մղում միլիտարիստների դեմ: Բայց միաժամանակ ուժերի համախմբումն Չան-Կայ-Շիի դեմ: Համապատասխան պրոպագանդ գանգվածների և բանակի մեջ: Աջակողմյան գոմինգականներին վտարելու ուղեգրի: Չան-Կայ-Շիին «ընդապատելու» ուղեգրի: Չան-Կայ-Շիից կռիվ ընդունել մի միայն համապատասխան նախապատրաստությունից հետո և այլն:

«Շմանեցում» համարյա երկու դ: Գոմինգանը - մենշևիկներն ու եսերներն են: Այդ ճահճից մենք ինչքան շուտ հանելու լինենք մեր կոմմունիստական վաշտերը, այնքան լավ: Բարոյականն այդ է: Սակայն այստեղ աչքաթող է արված մի այլ առանձնահատկություն, այսինքն այն, վոր Գոմինգանը ուրույն տիպի կազմակերպություն է. նա բռնում է միջին տեղը բաղադական կուսակցության և այնպիսի կազմակերպության միջև, ինչպես խորհուրդներն են, վորոնց մեջ մտնում են զանազան դասակարգային խմբակցություններ: Եսերների (կամ մենշևիկների) հեռամանեցման կարը քանդվում է ամբողջապես: Դասակարգային տեսակետից՝ եսերները մանր-բուրժուական կուսակցություն են և վոչ թե դասակարգերի կուսակցություն են և վոչ թե դասակարգերի բոկ: Իսկ Գոմինգանում ազատամիտ բուրժուազիան ել տեղ ունի (վորը մեզանում կազմակերպված եր կադետական կուսակցու-

թյան մեջ և հեղափոխության զախ-
գացման շատ ավելի վաղ շրջանում
դարձավ հակահեղափոխական), և՛ մանր-բու-
ժուագիտան, և՛ բանվոր դասակարգը: Կազմա-
կերպչական տեսակետից Գոմինդանը, ըստ
եյուլթյան, կուսակցութունն է՝ բառիս սովորա-
կան իմաստով: Գոմինդանի կազմը թույլ է տա-
լիս նվաճել նրան ներքևից, կատարելով դասա-
կարգային խմբակցությունների տեղափոխու-
թյուն և վանելով աջակողմյան, «քեմա-
լական» տարրերը, վորոնց՝ իբրև ամբողջութուն՝
խառնել Գոմինդանի հետ—կը լինի անմիտ:
Մեր առջև պետք է կանգնած լինի խնդիր և
պարտականություն՝ ոգտագործել սև այդ
առանձնահատկությունը չին հեղափոխության
ընթացքում: Կամ, միգուցե, պետք է թքել
նրա վրա:

Մենք կարծում ենք՝ կոմմունիստի անելիքը
Չինաստանում այն է, վոր նա հաշվի առնի
և ոգտագործի այդ առանձնահատկություն-
ներ: Ինչպե՞ս: Պետք է ավելի ու ավելի
ընտրական դանգվածային կազմակեր-
պություն դարձնել Գոմինդանը: Դա
հնարավոր է և կատարվում է Գոմինդանի ներ-
սում: Բանվորները ներքևից սկսելով՝ պետք է
շարունակ ծանրության կետը Գոմինդանում
շարժեն դեպի ձախ: Կոմմունիստները պետք
է Գոմինդան կուսակցության մեջ քաշեն ձախա-
կողմյան արմատական տարրերը, ոգնեն, նրանց՝
կազմակերպվելու, հենվեն նրանց վրա և այդպի-

սով փոխեն կազմակերպություն հասա-
րակական կազմը: Կարելի՞ յե արդյոք անել այդ:
Մենք պնդում ենք, վոր կարելի յե: Վոր
ընդհանրապես այդ ամենը հենց
այդ կերպով էլ կվերջանա, բնավ վոչ
վոք չի յենթադրում: Բայց մինչև այն ժա-
մանակ, մինչև յերբ այդ պրոցեսսը կարող
է մանակ, մինչև յերբ այդ պրոցեսսը պար-
այդ կերպով ընթանալ, կոմմունիստները պար-
տավոր են ոգտագործել այն, մինչև վոր ուշժե-
րի վճռական բաղխումով դրան վորոշ սահման
բացվի: Իհարկե, կարելի յե մեծ աղմուկ բարձ-
րացնել, թե մենք խորհուրդները «խառնում
ենք» Գոմինդանի հետ: Բայց դա աղմկարար-
ներին չի ազատում շոշափելի կերպով ապացու-
ցելու պարտականությունից, թե այդ բանը չի
կարելի անել: Կան միջանի որինակներ:
1925 թ. Համագումարի մասնակիցներին դուրս
արին: «Ձախակողմյան կոմինդանականների
ասուցիլան» (իրոք աջակողմյան և վոչ
սասուցիլան), վոր հակակոմմունիստական
թե ձախակողմյան), վոր հակակոմմունիստական
թե ձախակողմյան, Գոմինդանի վեր-
քաղաքականություն վարեցին, Գոմինդանի վեր-
ջին պլենումին արտաքսեցին: Դա այնու-
ամենայնիվ մի բան նշանակում է: Ո՞վ կարող
է ասել, թե լեռանդուն աշխատանքով չի կարելի
և՛ հետագայում շարունակել Գոմինդանի
ներսում ուշժերի տեղափոխումը դեպի ձախ:
Վոչ վոք այդ ասել չի կարող: Վոչ վոք յերբեք
չի հոստատել, թե մինչև վերջ, մինչև պրոլե-
տարական դիկտատուրան, Գոմինդանի ներսում
ուշժերի շարժումն այս տեսակ տեղափոխու-

Թյան ուղիով պիտի ընթանա: Ավելի հավանա-
կան է հակասությունների պայթյունը առավել
կամ նվազ մերձավոր ապագայում: Սակայն վի-
ճելի խնդիրն այդ չէ: Կարելի չէ տեսականորեն
նույնիսկ յենթադրել այսպիսի դեպք, յերբ խոր-
հուրդներն ել մինչև վերջ չեն «նվաճվում», և
սլրոլետարական կուսակցություններն ապստամ-
բություն են հարուցանում նրանց դեմ: Բո-
լորն ել հիշում են, թե ինչպես մենք հուլիսյան
որերի նախորդակին Մոսկվայում զինված ցույց
սարքեցինք Մոսկվայի խորհրդի դեմ: Կամ
ինչպես մենք Պիտերում* յեղնում եյինք խոր-
հրդային կազմակերպությունների վորոշումների
դեմ և զինված ցույց անում: Տեսականորեն
կարելի չէ յենթադրել դեպք, յերբ ապստամբու-
թյունն իսկ խորհուրդների դեմ գնար: Հո տեղի
ունեցավ, որինակ, Մոսկվայում այնպիսի կա-
ցություն, յերբ մենք ապստամբություն առաջ
բերինք զինվորական խորհրդի դեմ, վորտեղ
նստած եյին հսերական ֆելդշերներ, և հենվեցինք
«գարնիգոնի ժողովի» վրա, վորը բաղկացած եր
իսկական զինվորներից: Այդ նույնպես հիշում
են բոլոր մոսկվացիները: Մենք չգիտենք, թե
Գոմինդանում գործն ինչպես է լինելու: Մեծ
շանսեր կան կարծելու, վոր հեղափոխության
զարգացումը կբերի, հակասությունների պայ-
թումին կհասցնի Գոմինդանի ներսում: Իսկ ներ-

* Լենինգրադը առաջ կոչվում էր Պետերբուրգ, կամ կարճ

կայումս կոմունիստները պարտավոր են ոգաս-
գործել բ ո լ ո Ր հնարավորությունները, վոր
ներանց ներկայացնում ե Գոմինգանի յուրահա-
տուկ կազմը:

տուկ կազմը:
Ընկ. Ռադեկի տեսակետը՝ Գոմինգանից
դուրս գալու գաղափարի հետ խաղաղ ե, հետե-
վաբար, Գոմինգանը վորոշ չափով աշակողմյան-
ներին հանձնելը՝ առավել ևս զարմանալի յե, քա-
նի վոր ընկ. Ռադեկը կոմյունիստից ե, վոր կոմ-
ունիստները մտնեն գոմինգանական կուսակ-
ցության մեջ: Այստեղ միանգամայն կարելի յե
ասել, թե «տրամաբանությունը գնացել ե ան-
սառ՝ զրոսնելու»:

տառ՝ «Գրոմբելու»։

Տեսականորեն կարելի չե պատկերացնել մի այնպիսի գրուկթյուն, յերբ մենք հարկադրված կլինենք դուրս գալ ազգային կառավարությունից։ Տեսականորեն կարելի չե շատ բան մտածել։ Հնարավոր ե, վոր մենք յերբևիցե հանդես բերենք լողունգ՝ «Գո՛ւրս յեկ Գոմինդանից»։ Բայց հիմա դրա հասար բացարձակապես վո՛չ մի հիմք չկա։ Հիմա, ընդհակառակը, պետք ե պայքարել Գոմինդանին տիրանալու համար, բոլոր ուժերը պետք ե նվիրել՝ Գոմինդանի ներսում առկահովելու համար ծանրության կետի անդա՛ստ լուծվելունը դեպի ձախ։ Ահա թե ներկայումս ճիշտ տաքտիկան վորն ե։ Ահա ա՛յն, ինչ բղխում ե չինական այժման կացությունից։ Տեղերում, Գոմինդանի վարին բլի՛ճներում, արհեստակցական միությունների միջոցով, գյուղացիական կոմիտեների միջոցով բանվորական կուսակցու-

թյունը պետք է ներքևից փոփոխի Գոմինդանի հասարակական կազմը: Նույնպես ներքևից պետք է շարժել մասնաճիւղի ներկայացուցիչներին և մտցնել նրանց տեղական ինքնավարության որգանների, իշխանության գավառային որգանների մեջ, զինելով բանվորներին և գյուղացիներին ու դարձնելով Գոմենդանը ավելի ու ավելի մասնաշաղկապ կազմակերպություն: Միայն այդ հողի վրա յենք խոսում այնպիսի քայլի ուղիղ լինելու մասին, ինչպես պետական աղաքափ, բանակի և այլն նվաճումն է:

Դասակարգային ուժերի, նրանց զարգացման տենդենցների և աշտեղից բղխող տաքտիկայի մեր գնահատումը միանգամայն պարզ է. զանազան ողակները կապված են իրար. մի բան, վոր չի կարելի ասել ուրիշ «կառուցվածքները» մասին:

Այսպիսով՝ չին հեղափոխությունն ապրում է անցման շրջան. ազգային-հեղափոխական բլուկի ներսում ուժերի մի համադրությունից անցնում է դասակարգերի այլ համադրություն: Այդ անցումն աջող կերպով վախճանին հասցնելու համար՝ պետք է ամեն ինչ, ամեն կարելիություն ոգտագործել, հաշվի առնելով առարկայական շրջապատը, չին հեղափոխության ընթացքի առարկայական առանձնահատկությունները: Միաժամանակ անհրաժեշտ է խստիվ ու յեռանդազին վարել այն գիծը, վոր Կոմինտերնը նշանակել է, վորպես ուղեգիծ դեպի սոցիալիստական հեղափոխությունը՝ անհրաժեշտ միջանկյալ

ետապնների միջով: Այդ գիծը կարելի չէ վարել այն դեպքում միայն, յեթե ինքը կոմկուսն աճի, վորպես բանվոր դասակարգի կուսակցություն, յեթե նա չծածկի իր ուրույն պրոլետարական դեմքը, յեթե նա անի անհրաժեշտ հակադդեցությունը մանր-բուրժուական տեսակի արմատական հեղափոխականների հնարավոր տատանումներին և յեթե, միաժամանակ, նա չխաբվի ձախակողմյան ֆրազներից, վորոնք պրոլետարական լուրջ քաղաքականությունը փոխում են խաղով:

Մեր գնահատությունը՝ չին հեղափոխությունից և նրա հեռանկարների ու եւալ գնահատությունն է: Նա համապատասխանում է վատտերին, և այդ բանն ազոտ կերպով զգում է իմպերիալիստական բուրժուական և «միպերիալիստական բուրժուական և «միպերիալիստական» սոցիալ-դեմոկրատիան: Այդ պատճառով էլ նրանք նրա համար են այնքան կատաղաբար հակաչինական և հակախորհրդային հարձակումներ կազմակերպում, վոր զգում են չին հեղափոխությունից զարգացման ուղիներին մեր ափած գնահատությունից ճշտությունը: Հետաքրքրական է նիշել այն հանգամանքը, վոր ամենվայրիվ ուղադրուստներով, զգալով այդ, ոգնում են իմպերիալիստները, թե յերկյուղից, թե խղճից դրդված: Վերջները՝ որինակ, Թոմասի հայտարարությունը: Նա ասում է.

«Յես չեմ հավատում, թե բրիտանական կառավարությունը պատերազմ է ուղղում, սա-

փոխությունը մարդկային հասարակության մեջ
կատարվող այն հսկայական պրոցեսսի բաղկա-
ցուցիչ մասնիկներից մեկն է, վորի անունն է՝
միջազգային հեղափոխությունը՝ ընդ-
դեմ կապիտալիստական ճնշումի և
ստրկացման:

7. ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՃԳՆԱ- ԺԱՄՆ ՈՒ ԲԱՆՎՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԱՆԵԼԻՔԸ*

Չան-Կայ-Շիի հակահեղափոխական հեղա-
շրջումը, Շանհայի պրոլետարների դնդակահա-
րումը, Հանկայշիյան զորավարների դանձալին
սխրագործությունները նոր կացություն
են ստեղծում չինական ազգային-հեղափոխական
շարժման մեջ: Մենք ասում ենք «նոր կացու-
թյուն», բայց վնչ ընդհանրապես կացության
փոփոխության իմաստով: Սյդպիսի փոփոխու-
թյուններ միշտ ել տեղի յեն ունենում: Մենք
կացության արմատական փոփոխության
մասին ենք խոսում, քանի վոր խոսքը պայքա-
րող դասակարգային ուժերի խմբակցություն-
ների մասին է: Վորովհետև Չան-Կայ-Շիի հեղա-
շրջումը կնշանակի ազգային-հեղափոխա-
կան շարժման ճգնաժամը, նրա բեկման
մոմենտը: Սյդ հեղաշրջումը այլ յեղանա-
կով մի շարք հիմնական խնդիրներ է առաջա-
դրում, և անիմաստ կլիներ ժխտել կամ բավա-

* Սույն գլուխը գրված է Չան-Կայ-Շիի ու Ընկերության
(Կ-Օ) հակահեղափոխական հեղաշրջումից հետո և, հեռաբար,
չեր մտնում այն զեկույցի մեջ, վոր արված էր Մոսկվայի կոոսակ-
ցական ակտիվի յողովում:

կանաչափ չգնահատել այն կացութեան նորութեանը, վոր ստեղծված է Շանհայի և այլ տեղերի բուրժուազիայի հակահեղափոխութեան հետևանքով: Մենք այստեղ հիմա մի կողմն ենք թողնում այն խնդիրը, թե արդյոք ուղիղ եր չանկայշիյան դահիճներէց բաց պայքար ընդունելը: Ավելի ուղիղ չէր լինի արդյոք թաքցնել գնքը, չընդունել կոիվը և այդ պիտի թույլ չտալ զինաթափելու մեզ, դուրս հանել ժամանակավորապես կռիւի դաշտից բանվորական բանակը և ուշտեղը կենտրոնացնել բանվորների, զինվորների և գյուղացիների մասսաներում: Ուշտ հավաքել և կռիւի դուրս դալ այն ժամանակ, յերբ այդ ուշտերի համադրութիւնը պայքարի շանսեր կտար: Կրկնում ենք՝ այդ խնդիրը մենք մի կողմն ենք թողնում:

Անցնենք, նախ և առաջ, այն բանի դասակարգային վերլուծութեանը, ինչ վոր կատարվել է: Վերը ասածներէցս հետո՝ դժվար չէ վորոշել այդ դասակարգային իմաստը: Չան-հայ-Շիի հեղաշրջումը՝ աշակերտայան դոմինդանականների ապստամբութիւնն է, խոշոր բուրժուազիայի ապստամբութիւնը Գոմինդանի և Գոմինդանի միջի ձախակողմյան բլոկի դեմ: Այն պրոցեսսը, վոր նկարագրված է վերը, վերջացավ բուրժուազիայի բացահայտ դիկտատուրայով, բուրժուազիայի, վորն անցավ հակահեղափոխութեան ընդհանուր փուլ: Բանվոր և գյուղացի զանգվածների ճնշումը, նրանց շարժաման աճումը արդեն իսկ բավական

ուժեղ, յեղավ, վարպետի խոշոր բուրժուազիան անցներ հակահեղափոխութեան բանակը, բայց դեռ ևս բավականաչափ ուժեղ չէ, վոր կարելի լիներ կռիւի վայրերում ազգային ազատագրութեան դործի դավաճաններին պետք յեղած հակահարվածը տալ:

Ձինաստանի դասակարգային պայքարի զարգացման ավարտված ետապը բնորոշվեց յերկու բանականների դոյութեամբ՝ ավատական միլիտարիստների, խոշոր բուրժուազիայի կոմպրադորական խավերի (միջնորդի դեր կատարող բուրժուազիա), ոտար իմպերիալիստների բանակը՝ մի կողմից, ազգային հեղափոխական բուրժուազիայի, բանվորների, գյուղացիների, քաղաքային արմատական մանր-բուրժուազիայի բանակը՝ մյուս կողմից: Ազատամիտ բուրժուազիան կարող եր վորոշ շրջանում հեղափոխական լինել (ի տարբերութիւնն ռուսական հակահեղափոխական լիբերալիզմի) այն պատճառով, վոր Ձինաստանում նրա և ոտար կապիտալի միջև հարաբերութիւնն այլ է, քան նախկին վափոխական Ռուսաստանում: Ուստի և դավաճանութեան ժամկետներն այստեղ անխուսափելիորեն տարբեր յեղան և այդ պատճառով որեն տարբեր կուսակցութեան տաքտիկական պրոլետարական անխուսափելիորեն պիտի կերպարանափոխվեն:

Այնուհանդերձ այդ իսկ շրջանը ուներ տեղեկաց յերկու բանակը յերեքի վերատեսչելու՝ ավատատերեր + կոմպրադորներ + ոտար

կապիտալ կազմում են մեկ բանակ ադդային խոշոր բուրժուազիան՝ մյուս բանակը, և «ձախակողմյան բլոկը» (արմատական մանր-բուրժուազիան, դյուղացիությունը, բանվորները) — յերրորդ բանակը:

Ներկա մոմենտը բնորոշվում է այս լեռնա-
բանակներին ներկայությունը: Չան-Կայ-Շիի
վոհմակը արդեն իսկ զնդահակարում է գյուղա-
ցիներին ու բանվորներին, բայց նա դեռևս
սլաքարում է ավատական միլիտարիստների
դեմ:

Մյուս կողմից իմպերիալիստները դեմ չեն պաշտպանություն ցույց տալու Չան-կայ-Շիին: Նրանք տեսնում են, Վոր Կայսերն կոչված միլիտարիստների միջև կան շատ տարրեր, վերոնք պատմականորեն մոտ ապագայում դատապարտված են քայքայվելու և դատապարտված են ա ն ե Ր Կ Բ ա յ ո Ր ե ն:

Այստեղից բղխում ե ընթացիկ մոմենտի
• բնորոշ տենդենցը՝ յերեք բանակաների՝ յեր-
կուսի վերածվելը, բայց արդեն «նոր հիման»
վրա, ազգային խոշոր բուրժուազիայի և ավա-
տաւերերի մի մասի բլոկի հիման վրա ոտար
կապիտալի հետ՝ ընդդէմ բանավորների, գյու-
ղացիների և արմատական մասնւր բուրժուազիայի
«ձախակողմյան բլոկի»:

Վոչ մի ղեպըռում չպետք է մոռանալ այն փաստը, վոր Գոմիխդանի Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն «ձախալողմյաններին» է պատկանում: Վոչ մի ղեպըռում չպետք է մոռանալ այն

ժառանգը, վոր Ուխանի կառավարությունը ներկայումս «ձախակողմյան բլոկի» կառավարությունն է: Վոչ մի դեպքում չպետք է մոռանալ այն փաստը, վոր բանակի մեկ մասը, այն ել նշանակալից մասը, Ուխանի կառավարության կողմն է պահում ընդդէմ Զոհ-Կայ-Շիի կառավարության: Վերջապես չպետք է աչքաթող անել և՛ այն, վոր կա դեռ. ևս կռվի մեջ չմտած փրկի բանակը: Հասկանալի յե, վոր մեզ սպառնալի բանակը, ամենայն ավանականությամբ, բազմաթիվ անակնկալներ, տատանումներ և առանձին անհատներ ի մի բանակից մյուսը: Սակայն այդ ամենից ուժեղը դասակարգային պայքարի և իմպերիալիստների դեմ զինվորական պայքարի տրամաբանությունն է:

Ներկա պայմաններում ամենալայն զանգ-
վածների աչքում Ջան-Կալ-Շին և իր կառա-
վարությունը վոչ միայն ավելի ու ավելի յեն
ձեռք բերելու բանվորների և գյուղացիների դա-
հիճների «կոչումն», այլև Չինաստանի ազգային
ազատագրության գործի դավաճանների անունը:
Անկարելի յե իմպերիալիզմի դեմ պայքար մղել՝
գյուղացիների և բանվորների հետ պատերազ-
մական վիճակի մեջ դանվելով: Քանի վոր Ջան-
Կալ-Շին անցել և Ռուբրիկոնը, պատմական անց-
ու դարձի ուշժը մղելու յե նրան իմպերիալիստ-
ների հետ կոմպրոմիսների մեջ մտնելու կողմը:
Յեվ այն ել վոչ թե «մանկրային» կոմպրոմիս-
ների, այլ այն տեսակի, վոր չափազանց նման

Ձախ դոմինդանականների Գոմինդանից
 դուրս գալը և յերկու կառավարութունների
 գոյութունը անխուսափելիորեն «հասարակական
 գիտակցության մեջ» մեծամեծ փոփոխություն-
 ներ են առաջ բերելու: Ու խանը անհրաժեշ-
 տորեն լայն մասսաներին ձգող կենտրոն եղառ-
 նալու: Նա և կիսը (Ձան-Կայ-Շին և Ընկ.) իր

Ոււխանը և իրեն հաճատարիմ բանակը պիտի դառնան զորքի համար կազմակերպչական կենտրոններ: Հեղափոխական նպատակահարմարությունը թելադրում է վճռական միջոցներ Ոււխանի կողմից Չան-կայ-Շիի դեմ (ինչպես հայտնի չէ, Ոււխանի կառավարությունը կարգադրել է Չան-կայ-Շիին կալանավորել): Այսպիսի սաբոտաժնիկներից և դավաճաններից ազատված՝ Գոմինգանը պիտի դառնա իսկական հոյակապ մասնաճյուղական կազմակերպություն: Միանգամայն սխալ կլինե՞ր Գոմինգանի զրոշակը հանձնել չանկայշիյան վոհմանիկներին: Ընդհակառակը, Չան-կայ-Շիի հետ պետք է վարվել, վորպես Գոմինգանի և ազգային ազատագրության դավաճանի հետ: Ուստի և հիմա, թերևս հիմա առանձնապես, Գոմինգանից դուրս գալու ապօրինական անխմստ է: Գյուղացիությունը, մանր բուրժուազիայի նշանակալից մասը և բանվորները միաձուլված են չանկայշիյան ղափաղանի և ռեալ ընդհանրության հետ: Նրանց բոլոր ամենասամուր հիմքն ունի:

Յեւ հիմա ամենազլխափորը ամենալաշն մասսայական շարժման ծավալումն է, հողային հեղափոխութեան խիզախ դեկլարումը, մասսայական բանվորական շարժման հետագա հրահրումը, ամենայեռանդուն քաղաքական աշխատանքը բանակում է մասսաների կազմակերպութեան կատարի աշխատանքը: Գյուղացիական միութեանց և կոմիտեաների ստեղծումը գյուղերում, գործարանային կոմիտեաների կազմակերպումը, արհեստակցական միութեանների աշխատանքի ընդլայնումը, գործադուլային կոմիտեաների կամ բանվորական գործադիր կոմիտեաների ստեղծումը, նրանց իրար շաղկապելը, ինչպես և արհեստավորների, անաշնագործների, մանր առևտրականների կազմակերպութեանը ժողովրդական լիազորների կոմիտեաների մեջ, բանվորների և գյուղացիների զինումը, Գոմինդանի համար նոր անդամներ շահելը, կոմկուսի ամեն կերպ ամրապնդումը — այս բոլոր խնդիրները պիտի զրկեն առաջին հերթին: Ներկայումս ահագին նշանակութիւն ունի աշխատանքը գաղափարում: Անհրաժեշտ է, ինչ գնով ել լինի, կարգի բերել գյուղացիական շարժման հետ միացած մասերը, վերոմիտե փերջին հաշվով գյուղացիական մասսայի ուշքը և այդ մասսայի կենդանի ուշքը կվճռի պայքարի վախճանը: Անհրաժեշտ է խուսափել, բայց կարելի չէ, կազմակերպութեան այնպիսի ձևերից, վերոնք չին ժողովրդի թշնամիներին հիմք կառնին պոռալու Զինատանի «խորհրդայնացման» մասին: Դրա

հետ պետք է հաշվի նստել, վերոմիտե չին հակահեղափոխութեան անդամները բոլոր կողմերից փող են փչում, թե «ոռու կոմիտեաններն» ուզում են իրենց «ոռուական» կարգերը հաստատել և չին ժողովրդի նկատմամբ, թե նրանք նույնպիսի թշնամիներ են, ինչպես և այլ իմպերիալիստները (վերոնց հետ վերը հիշված անդամները սրտագին բարեկամական հարաբերութեան մեջ են): Սակայն չին հեղափոխութեան վորձը գտել է շարժման համար ձևեր, բավականաչափ ճկուն, վորպեսզի իր մեջ առնի լայն մասսաներ: Մասսան կվճռի խնդիրը — այս լողունգն առանձնապես անհրաժեշտ է ու կարևոր հենց այժմ:

Դժվարին պայքար կա տակավին չին ժողովրդի առջև: Իմպերիալիստներն աջողել են կենտրոնացնել ռազմական ուժերի ահագին քանակութիւն: Իմպերիալիստներն աջողել են կաշառել ազգային բուրժուազիային, վոր վախեցած է բանվորների ու գյուղացիների մասսայական շարժումից: Յեւ այնու հանգերձ, չնայած Զան-Կայ-Շիի հակահեղափոխական հաղթանակին, չնայած «խաղաղասերների», «ամենաքրիստոնյա» իմպերիալիստների հաճանափերին ու տականակիրներին, չին հեղափոխութեանը կապրի ու կղարզանա: Վերոմիտե նա տասնյակ միլիոններ է վորքի հանել՝ հեղափոխական մեծ ստեղծագործութեան համար: Վերոմիտե նա վորքի յե հանում սարուկների հարցումը և

մ ի լ ի ո ն ն ե ռ, փորոնք այլ ևս չեն ուղղում կրեյ
իրենց սարկուլթյան շղթաները:

Կոմմունիստական Ինտերնացիոնալը Չան-
Կայ-Շիին հայտարարեց դավաճան և թշնամի:
Կոմմունիստական Ինտերնացիոնալի Կուսակցու-
թյունները պարտավոր են անելու ամեն հնարա-
վորը, փորպեզի դավաճանութուն գնողները,
«քաղաքակիրթ» իմպերիալիստները, նույնպիսի
արգահատելի պարտութուն կրեն՝ Չինաստանում,
ինչպես կրեյլին նրանք Սորհուրդների Յերկրում
ինտերվենցիայի (ազդմական միջամտության)
ժամանակ: Չինաստանում միջազգային հեղափո-
խության բախտն է փորոշվում: Միջազգային հե-
ղափոխության մարտիկները պիտի շտապեն ուղ-
նության հասնելու:

Յ Ա Ն Կ

	ԼԶ
1. Չինական անցքերի միջազգային նշանակու- թյունը	3
2. Չինական հեղափոխության բնույթն ու առանձ- նահատկությունը	10
3. Իմպերիալիզմ, ավատականութուն և չինական հեղափոխության բնույթը	16
4. Չին հեղափոխության հեռանկարների մասին .	44
5. Ազգային հեղափոխական ճակատը և դասա- կարգային պայքարը	56
6. Չին հեղափոխության մի քանի հիմնական տաքտիկական խնդիրները	80
7. Ազգային հեղափոխական շարժման ճգնաժամն ու բանվոր դասակարգի անելիքը	95

Հայաստանի Ազգային գրադարան

NL0429279

17994

ԳԻՆԵՆ Ե 40 ԿՈՊ.

